

št. 4-5
XXVI let.
cena 3 din
15. dec. 76

tribuna

POLILOG O ŠTIPENDIJAH

(kdaj: včeraj, danes, jutri; kje: SR Slovenija; kdo: tisti, ki NAJ bi dobivali kadrovske in socialne štipendije)

A: Janez, posodi mi jurja, da grem jest. Republiška izobraževalna se spet zajevara z računalnikom. Ko dobim alimente za november in december, ji bom kupil računalno in frnikule.

B: A se ti blede? Občina mi že nekaj mesecev ni poslala SOCIALNE štipendije. Bemti, menda mislijo, da se da od besede živeti. Jaz pa ne zapopadem, kako naj bi jo pripravil: z zabelo ali brez.

Š(tipenditor): Pobje, pobje knjige v roke, potem pa z odličnimi k nam. Bolje za vas, da več študirate in manj mislite. Za vas bomo mislili MI.

(op. Igra naj se od zore do mraka na najbolj prometnih ulicah naše domovine).

In kako si nekateri predstavljajo *misлити* za druge:

— tako, da bo cenzus znižan (to pomeni: manj štipendirancev);

— tako, da bodo tisti, ki bodo najbolj pridni (to pomeni: najboljši)

dobili štipendije, drugi pa ne (predvidene so izjeme, a v to ne verjamemo, ker se to ne bo dalo izpeljati);

— primer za dobrega in pridnega študenta; študira slavistiko. Vsa štiri leta so ga uvrščali v zgoraj omenjeno kategorijo. Na vprašanja, ki so mu jih postavljali na izpitih, je odgovarjal celo nadpovprečno. Tudi na diplomskem izpitu je s *citati* iz literarnih zgodovin zasipal profesorje. Še več, celo o literarnem delu je razpravljajal s profesorji, čeprav se je na koncu izkazalo, da ga ni prebral. (op.: to je modelčni primerek);

— valorizacija štipendij pride na vrsto vedno kasneje;

— spremembe bodo povzročile tudi nekaj POSAMEZNIH bolečih posledic;

Opombice: manj štipendirancev = manjše število študentov; manj štipendirancev = manj študentov, ki ne živijo v Ljubljani; manj štipendij = manjši obseg možnosti za izbiro študija; manj štipendirancev = večje socialno razlikovanje ...

PS.: Podatki so iz nekomentiranega članka, objavljenega v glasilu SZDL Delo, 26. 11. 1976.

Glavni urednik

TRIBUNA

študentski list

Izdajatelj UK ZSMS

LJUBLJANA, TRG REVOLUCIJE 1 II (soba 86)

Št. ŽIRO RAČUNA 50101-678-478-47420

PRIIMEK IN IME:

NASLOV:

Naročam študentski list „TRIBUNO“. Celoletna naročnina je 40 din.

Naročnino bom poravnal takoj.

Podpis:

HVALA

.....

SKLEPI 6. SEJE SKUPNE KOMISIJE Z DNE 25.11.1976

Skupna komisija je na seji 25/11-1976 ocenjevala uresničevanje štipendijske politike na osnovi ocenjene finančne situacije po ukrepih 5. seje skupne komisije ter z upoštevanjem števila novih kandidatov za štipendije ugotovila, da bodo **razpoložljiva sredstva zadoščala le za 2/3 evidentiranih štipendistov**. Na osnovi teh ugotovitev je Skupna komisija prisiljena sprejeti naslednje sklepe:

SKLEP 1:

Pri dodeljevanju štipendij za učence in študente upoštevamo cenzus 2.000.- din na družinskega člana s tem, da ta cenzus velja za prednostne stroke, ki so bile navedene v razpisu štipendij iz združenih sredstev. V kolikor v razpisu **ni bilo** navedenih prednostnih poklicev, veljajo za prednostne poklice tehniški, pedagoški in zdravstveni poklici (zadnji odstavek 11. člena Družbenega dogovora o štipendiranju).

Glede na svoje specifične občinske potrebe lahko občinske skupne komisije oziroma njihovi izvršni odbori občinskih skupnih komisij posamezne od teh poklicev izločajo iz prednostne liste, ne smejo pa dodajati novih. Pod cenzus 2.000.- din uvrščamo tudi vse učence in študente s kadrovskimi štipendijami in vse odlične učence in študente ne glede na smer šolanja.

SKLEP 2:

Pravico do prejemanja štipendij iz združenih sredstev tistih učencev in študentov, ki se šolajo na področju suficitarnih poklicev se zoži na 1.000.- din na družinskega člana.

Pojasnilo k sklepu 1 in 2:

Za dvojni cenzus se je republiška Skupna komisija odločila zaradi iztirjanja kadrovske situacije. Mladina se je začela za šolanje odločati preveč mimo družbenih potreb.

Zato je bilo nujno na vsak način zagotoviti neko vrsto kadrovske prioritete.

Prednostne stroke se nanašajo tako na poklicne in 4 letne srednje šole, kot na višje in visoke.

Okviren pregled **neprednostnih** smeri po 11. členu Družbenega dogovora o štipendiranju poklicev je naslednji:

trgovci	prometni inženir
kuhar	pomorski inženir
natakar	letalski inženir
frizer	ekonomist
KV tekstilni delavec	pravnik
šivilja — krojač	upravni referent
KV živilski delavec	statistik
administrator	organizator dela
kozmetik	računalniški delavec
gasilski tehnik	socialni delavec
prometni tehnik	bibliotekar
ladijski tehnik	sociolog
letalski tehnik	psiholog
komercialni tehnik	etnolog
aranžerski tehnik	arheolog
gostinski tehnik	politolog
ekonomski tehnik	novinar
administrativni tehnik	slikar
miličnik	kipar
baletnik	režiser
oblikovalec	igrallec
gimnazijski maturant	glasbenik (brez predmetnih učiteljev)

Ti poklici avtomatsko preidejo v prednostne, v kolikor ima prosilec kadrovsko štipendijo. Po sklepu skupne komisije podpisnic samoupravnega sporazuma na nivoju republike smemo v neprednostno

listo uvrstiti še nekatere druge poklice, v kolikor nas v to usmerjajo specifične lokalne prilike. Npr.: elektrotehnika lahko uvrstimo v neprednostno listo, ker izkazuje kadrovske suficite; podobno lahko storimo npr.: s sanitarnimi tehnikami, zobotehnikami, živilskimi tehnologiji, jezikoslovci, umetnostnimi zgodovinarji itd. ker nam praksa kaže, da je v posameznih primerih priliv teh poklicev suficitaren.

Skupna komisija podpisnic samoupravnih sporazumov meni, da predlagana lista suficitarnih (neprednostnih) poklicev ni najbolj primerna in da bo treba k tej problematiki v prihodnje bolj analitično pristopiti. Za predlagani ukrep se je odločila le zaradi nevarnosti ponovnega izigravanja njenih sklepov, o čemer smo se v preteklosti lahko že večkrat prepričali.

SKLEP 3:

Občinske skupne komisije in izvršni odbori skupnih komisij v občinah gredo lahko v posameznih primerih preko cenzusov, **vendar le** na priporočilo občinskega socialnega skrbstva in krajevnih skupnosti.

SKLEP 4:

Skupna komisija ugotavlja, da je potrebno preveriti na osnovi teh sklepov vse dosedanje upravičence in nove kandidate s tem, da se poiščejo vse možnosti kadrovskega povezovanja ob doslednem upoštevanju faktorja iz kmetijske dejavnosti in sicer v **14-kratnem znesku** od katastrskega dohodka.

Pojasnilo:

Katastrski dohodek je povzet po skupnosti otroškega varstva. Glej Uradni list SRS 5/1976, 232/3.

SKLEP 5:

Kot prednostni kriterij pri dodeljevanju štipendij, kakor tudi upravičenosti do nadaljnjega prejemanja te družbene pomoči ob izobraževanju, se upošteva tudi boljši učni uspeh s tem, da se izključi kandidate z zadostnim učenim uspehom, ki ni objektivno pogojen.

Sklepi iz točke 1. do 4. se uporabljajo za učence od 1.9.1976, za študente od 1.10.1976 in sicer za dosedanje upravičence, kakor tudi za nove kandidate, ki prejema štipendije iz združenih sredstev.

Ta omejitev velja le za 4. letne srednje šole.

Pojasnilo:

Skupna komisija podpisnic samoupravnih sporazumov sodi, da zadostnega uspeha v poklicnih srednjih šolah ni potrebno sankcionirati. Ti učenci so pretežno praktično nadarjeni in zato že po naravi nagnjeni k slabšim učenim uspehom. Hkrati registriramo premajhen vpis v večino poklicnih srednjih šol.

Obratno opažamo pretiran naval učencev v mnoge 4—letne srednje šole, pri čemer so se pričeli vanje vpisovati tudi mnogi relativno slabi učenci, ki jim je bil že v osnovni šoli svetovan drug poklic. Skupna komisija podpisnic samoupravnega sporazuma hkrati sodi, da režima izpitov na višjih in visokih šolah ni možno primerjati s sistemom šolanja na srednjih šolah. Uspeh je tu veliko bolj odvisen od sreče, hkrati je tudi vpis na univerzi veliko bolj uravnovešen. Ukrep velja samo za štipendije iz združenih sredstev s tem, da velja tudi za razlike.

SKLEP 6:

Skupna komisija na republiški ravni predlaga, da se s 1.1.1977 izpelje valorizacija kadrovskih štipendij za 15 %. Za to valorizacijo je potrebno dobiti predhodno soglasje občinskih samoupravnih organov s področja štipendiranja.

Predhodno soglasje pa ni potrebno za valorizacijo odbitkov za vozače in za učence in študente, ki stanujejo v kraju bivanja. Odbitki za vozače se valorizirajo za 15 %, za štipendiste, ki bivajo v kraju šolanja pa za 30 %, uporabljajo pa se za učence od 1.9.1976 in za študente od 1.10.1976 dalje.

Za razliko od valorizacije od kadrovskih štipendij in odbitkov na račun vožnje se valorizacija iz združenih sredstev zaradi nejasnega finančnega položaja odloži, vendar najdlje do začetka naslednjega šolskega leta.

Ob 15 % predlagani valorizaciji bi bili zneski kadrovskih štipendij sledeči:

opracije

Prav nič ne pretiravam, če trdimo, da večina študentov ne ve, da v okviru naše Univerzitetne konference Zveze socialistične mladine Slovenije deluje kar 17 družbenih organizacij in društev, v katerih lahko vsak izmed nas sprošča svojo izvenštudijsko energijo.

Na področju informiranja so to Radio Študent, Tribuna in Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo.

Zaplešete in zapojete lahko pri AFS France Marolt, APZ Tone Tomšič, PAZ Vinko Vodopivec in pri Študentskem plesnem klubu (ŠPK). Druge kulturne organizacije so še: Oder mladih – pri Pionirskem domu, Študentski kulturni center (ŠKUC) in Študentsko kulturno društvo FORUM.

Športniki lahko telovadijo pri Študentskem športnem društvu FORUM, planinarijo pri Akademskem planinskem društvu in smučajo pri SK Akademik.

Poleg omenjenih družbenih organizacij pa delujejo pri UK ZSMS tudi Akademsko AMD ŠOLT, ZMISP, Klub mednarodnega prijateljstva in Zveza ŠOLT, o kateri bomo spregovorili nekaj besed danes.

Zvezo ŠOLT večkrat enačimo z Akademskim avto-moto društvom ŠOLT. Vendar pa sta to dve med seboj ločeni družbeni organizaciji. Zveza ima organizirano delo v 11 sekcijah: fotoklubih Študentsko naselje, Akademski kolegij, Silva (na Gozdarski fakulteti), Blenda (v domu na Gerbičevi), in FSPN, v foto grupi ŠOLT, UFO-NLP sekciji, Radio klubu Študentsko naselje, raketni sekciji, finomehanični sekciji in v sekciji za spekulativno umetnost. Že sam seznam sekcij je dovolj zgorel podatek o širokem področju dela te organizacije. Temu pa lahko dodamo še vrsto tečajev, ki jih je Zveza organizirala v preteklem študijskem letu. To so bili foto in strojepisni tečaji, tečaji za racionalniško programiranje, tečaji za voznike motornih čolnov, radiotelegrafski ter konstruktorski tečaji.

Če bi želel delati v kateri izmed omenjenih sekcij tudi ti, ali pa bi se rad naučil voziti svoj nov motorni čoln Elan, se oglasi v Študentskem naselju v 7. bloku, kjer ima zveza ŠOLT svoje prostore.

JANJA KLASINC

sob čez poletje), pripravljane toplih obrokov za delovne organizacije, toplarna in pralnica. Na tak način in po tem postopku dobijo kar 26 % dohodka. Delež družbenih sredstev je 14 %. To razmerje ne potrebuje komentarja. Cena kosila v menzi Študentskega naselja je 16 dinarjev, večerje pa 10. Zanimiv je podatek, da število študentskih kosil pada, število malic za delovne organizacije pa raste. Vzrok za to je verjetno treba iskati v različne smeri: enolični obroki (zdaj nameravajo odpreti tudi tretjo „linijo“), oddaljenost od fakult., vedno več časa morajo študentje preživeti na samih fakultetah in še kaj. Zagotovili so nama, da se cene ne bodo povišale, kljub temu, da je zaradi dotrajanosti nekaterih objektov potrebno vedno večje število popravil, ki so salamensko draga in bo verjetno družba (ne abstrakten pojem, na katerega se izgovarjajo, ampak čisto konkretna pojavnost te abstraktnosti) morala storiti nekaj, seči v žep in si popravljati streho nad glavo in preluknjane cevi ter puščajoča stranišča. Spomladi je začel veljati zakon o novem načinu finančnega poslovanja, zaradi česar je bila Uprava študentskih domov prisiljena izdati študentom liste, kjer naj bi se podpisal porok, ki je denarno sposoben jamčiti, da bo študent redno plačeval najemnino (menda so znašale neplačane najemnine 800.000 novih dinarjev). Med kandidati za poroka (kot pri posojilu) so bili na izbiri: starši, skrbniki, štipenditor, sorodniki in še kaj temu podobnega. Prišlo pa je do kratkega stika med Upravo in RISOM, ker ta noče podpisati poročstva. Zakaj? Zato, ker preprosto ne more v nekem spodobnem roku izplačati štipendije svojim štipendirancem. Kje so vzroki za to, je bilo nemogoče ugotoviti, vendar vam obljubljam, da bomo stvari prevohijali z vseh strani in barko postavili v lukno in trdno privezali. Kako pa bo plula potem, ne moremo predvideti. Pobrali smo tovariša direktorja tudi o tem, kako je pri njih s samoupravo, s katero niso najbolj zadovoljni, ker so bili študentje premalo delavni. Upajo pa, da se bodo stvari zasuknile v lepše čase. Mi tudi (upamo). Tole, takole napaberkovano, bi bilo vse. Samo še nekaj kot P.S., kar je bilo že dvakrat omenjeno v tem besedičenju: leta 1975 je bil imenovan odbor za izgradnjo novih študentskih domov, ki naj bi bili nekje za Bežigradom (ob novi ekonomski fakulteti). Izkazalo se je, da je osrednji problem odkup zemljišča. Slišala sva take cifre, da nama je zvonko zabrnelo v ušesih. Take številke, kot da to ni celotni družbi v korist. V premislek tole primer: imam knjigo, knjigo pesmi. Da jo bom lahko bral in užival v poeziji, si moram plačati xy din. Je ali ni tako. Kdo zna kamen odveziti s srca. Premislite o vsem, morda se vam posveti več kot nama.

BOJAN + SREČO Z.

Že dlje časa nama kolegi govorijo, da je s telefoni v Študentskem naselju in v Domu Fakultete za sociologijo, politične vede in novinarstvo nekaj „narobe“.

Skoraj vedno, ko kličejo ta dva inkriminirana „Hotela“, se nihče ne oglasi, čeprav linije niso zasedene. Dogaja se tudi to (primeri govore za oba „Hotela“), da se centala oglasi na tak način, da neka persona za hipec dvigne slušalko in jo hipec za tem spet lepo položi na vilice... in namesto predhodnega TU... TU, se začne oglašati TUTUTU! Petdeset par pa lepo ostane v avtomatu, četudi imaš še tako vitko ginekoloski kazalec in drezaš ter ga porivaš v luknjico za vračanje predhodno alieniranega kovanca.

Hotela sva novice preveriti, vendar jih nisva mogla, ker je bilo – pomislite! – s telefoni spet nekaj „narobe“. Zato pozivava vse pristojne in ostale, naj nas obvestijo katere družbene sile stojijo (sedijo, spijo) za temi telefoni, na številko 21-280 od 10-12 h, kajti z našim telefonom ni nič „narobe“.

sz bp

POSKUS PROŠNJE

Včasih je bil na Tribuni radio, ki pa je bil tako poškodovan, da ni niti sprejemal, kaj šele oddajal. Zato uredništvo poziva kakega mecena, da prinese na uredništvo kolikor toliko funkcionirajočo škatlo, ki bo sprejemala vsaj Radio Študent in tako krajšala urice dežurnemu in tajnici.

UR

točke	dinarjev
350	630
400	710
450	800
500	900
570	1020
650	1230
750	1350
850	1530
200	360
100	170
250	450

Pojasnilo:

Valorizacija kadrovske štipendije je vsakoletna naloga Republiške skupne komisije podpisnic samoupravnih sporazumov. To je hkrati ukrep za zniževanje porabe združenih sredstev, hkrati naj bi ta ukrep naredil kadrovske štipendije mladini bolj privlačne. Glede na to, da je skupna komisija dobila veliko pripomb na račun štipendij učencev in študentov, ki se šolajo doma ali se v šolo vozijo, je sklenila valorizirati tudi odbitke za te dve kategoriji štipendistov. Tako je novi odbitek za vozače 520.- din (prej 450.- din), za štipendiste, ki se šolajo doma pa 850.- din (prej 650.- din). Praktično to pomeni, da mora strokovna služba po predhodnem upoštevanju novega kmetijskega faktorja znižati že izračunane štipendije za 70.- din ali 200.- din.

Poenotavljeno rečeno, ta sklep republiške skupne komisije znižuje življenjske stroške učencev in študentov, ki se vozijo ali se šolajo doma. Če so bili ob sedaj veljavnih stroških šolanja 1.950 din oziroma 2.000 din življenjski stroški vozačev dosedaj nižji za 450.- din, naj bi bili po novem 520.- din; za štipendiste, ki se šolajo doma pa 850.- din, namesto dosedanjih 650.- din.

Zaradi odložene valorizacije štipendij združenih sredstev strokovnim službam ni potrebno zbirati podatkov o materialnem stanju štipendistov za leto 1976.

SKLEP 7:

Sprejeti sklepi veljajo tako za nove kot za dosedanje štipendiste in sicer od 1.9. oziroma 1.10. dalje. Nove izračune naj strokovne službe opravijo do konca koledarskega leta s tem, da jim že izplačanih zneskov ni potrebno poračunavati.

SKLEP 8:

Z uveljavitvijo sklepov od 1 do 7 preneha veljati 4. sklep 5. seje skupne komisije podpisnic samoupravnega sporazuma o neizplačevanju štipendij do 500.- din.

SKLEP 9:

Zagotoviti je potrebno ustrezno samoupravno organiziranost na ravni občine (sestav in funkcioniranje skupne komisije). Pri tem je potrebno vso pozornost posvetiti samoupravnemu odločanju o podeljevanju in višini štipendije.

SKLEP 10:

Zagotoviti ustrezno delovanje strokovnih služb. Službe skupnosti za zaposlovanje morajo zagotoviti, da se bodo strokovna opravila s tega področja povezovala z opravili na področju poklicnega usmerjanja in zaposlovanja.

SKLEP 11:

Posebno pozornost je potrebno posvetiti tistim štipendistom, ki so bili kadrovske vezani in se želijo izobraževati na višji stopnji (kot štipendisti združenih sredstev), ne da bi izpolnili svojo pogodbeno obveznost. To pa pomeni kršitev določil samoupravnega sporazuma, ker gre za prevzemanje štipendistov, ki niso izpolnili obveznosti do organizacij združenega dela.

V takih primerih naj bi štipendisti nadaljevali šolanje le v primeru zelo dobrega učnega uspeha pod pogojem, da se po predhodnem soglasju kadrovskega štipenditorja vključijo v kadrovskega interesanten poklic, kar dokažejo s svojo nadaljnjo kadrovske vezavo.

SKLEP 12:

Prav tako je potrebno dosledno spremljati pogodbene obveznosti štipendistov in zaostrovati izpolnjevanje le-teh (učni uspeh, prepisi na druge vzgojnoizobraževalne organizacije, ipd). V vsaki sredini (karajevni skupnosti, šoli, občini) je treba zagotoviti javnost podatkov o štipendistih. Prav tako pa je potrebno zagotoviti ustrezen pregled nad podeljevanjem štipendij v organizacijah združenega dela

(skladno s samoupravnim sporazumom) o tem, da se angažirajo tudi organi delavske kontrole. Zagotoviti je potrebno prenos štipendistov iz združenih sredstev v kadrovske štipendiranje na posamezne samoupravne interesne skupnosti.

Prav tako je potrebno dosledno spremljati pogodbene obveznosti štipendistov in štipenditorjev ter zaostrovati izpolnjevanje le-teh (učni uspeh, prepisi na druge šole, premajhne in prevelike kadrovske štipendije, kraja štipendistov in slično).

V vsaki sredini je potrebno zagotoviti javnost podatkov o štipendistih, prav tako pa je potrebno zagotoviti ustrezen pregled za podeljevanje štipendij v OZD s tem, da se angažirajo tudi organi delavske kontrole. Zagotoviti je potrebno prenos štipendistov iz združenih sredstev na posamezne samoupravne interesne skupnosti.

Preveriti je potrebno odziv učencev in študentov na razpise štipendij SIS in posebej stimulirati vse interesne skupnosti in TOZD, ki štipendij niso razpisali, da k razpisu čimprej pristopijo. Pri sprejemu prosilcev naj bi imeli prednost štipendisti iz združenih sredstev (socialni vidik).

SKLEP 13:

Na osnovi teh preverjanj se bodo združena sredstva glede na zaprt razpisni rok razdeljevala le enkrat letno s tem, da se bodo vse skupne komisije v občinah aktivirale za dosledno izpolnjevanje obveznosti podpisnic o združevanju 0,5 % sredstev od osebnih dohodkov (vključno z zasebnimi obrtniki), kakor tudi racionalnega gospodarjenja s sredstvi (tako skupne komisije, ki prispevajo za solidarnostno prelivanje, kakor tudi tiste, ki so solidarnosti deležne). To bo obenem tudi omogočalo zagotovitev 10 % rezerve na žiro računih skupnih komisij po določbah 2. člena merila solidarnostnem prelivanju, seveda s predpostavko, da bodo vse skupne komisije z vso odgovornostjo pristopile k uresničevanju dogovorjenega.

Zaradi objektivnosti in preverjanja podatkov morajo skupne komisije do 20. novembra 1976 izdelati devetmesečno bilanco:

- dotok sredstev iz 0,5 % (planirani in dejanski dotok),
- potrebna sredstva na osnovi spiskov nakaznic štipendij, potrjenih od SDK.

Pojasnilo:

Izjemoma se v spomladanskem roku to šolsko leto poslednjič podeljujejo štipendije za periodične poklicne šole.

SKLEP 14:

V nadaljnjem izvajanju štipendijske politike je potrebno upoštevati izhodišča 10. kongresa ZKJ. Potrebno je smiselno realizirati načelo, da se mladina čimprej povezuje z združenim delom in da solidarnostno izenačujemo njihov materialni položaj v času šolanja. Pri uresničevanju teh izhodišč se pojavljajo vrzeli, ki jih opažamo v kadrovski in izobraževalni politiki. Zato je potrebno izhajati iz realnih ocen: kaj lahko uredimo s štipendijsko politiko in kateri problemi so vezani na kadrovske in izobraževalno politiko v širšem smislu. To pomeni, da je potrebno ustrezno realizirati in razvijati kadrovske politiko in prav tako dosledno uresničevati določila štipendijske politike.

Ker ugotavljamo neustrezno poklicno usmeritev štipendistov iz združenih sredstev, bo nujno v bodoče opredeliti kadrovske prioritete. Štipendijska politika bo morala postati del kadrovske, sicer bo vedno prihajalo do „kratkih stikov“. Zato je dolgoročnejša naloga na osnovi plana kadrovskih potreb organizacij združenega dela: štipendije iz združenih sredstev naj bi se mimo neposrednega kadrovskega interesa OZD oziroma SIS podeljevale le izjemoma.

Predlogi od 1. do 4. izhajajo iz določil 4. člena samoupravnega sporazuma o štipendiranju, ki glasi:

„Pri štipendiranju bomo dosledno upoštevali prednost učencev in študentov, ki so v slabšem materialnem položaju in imajo boljši učni uspeh ter otrok iz delavskih in kmečkih družin.“

Pojasnilo:

Opredeljeni so splošni prednostni kriteriji materialnega (socialnega) statusa, izkazanega uspeha in razredne pripadnosti (razredni interes). Ti splošni prednostni kriteriji so obvezujoči tako za štipendiranje iz združenih sredstev, kot za kadrovske štipendiranje. Predvsem so jih dolžni uporabljati vsi štipenditorji, ki na razpis prejmejo več prijav, kot je bilo štipendij razpisanih.

Premiera novega slovenskega filma Vdovstvo Karoline Žasler, ki je bil prikazan na 4. tednu domačega filma, prav gotovo ni razočarala tako kritikov kot tudi ne nekoliko zahtevnejših gledalcev, ki so se tega upravičeno lahko bali, saj različne „polomije“ v slovenskem filmskem svetu niso nobena redkost. Nedvomno sodi omenjeni film po literarni predlogi Toneta Partljiča in scenarijski predelavi ter režiji Matjaža Klopčiča med najbolj uspešno izdelane celovečerne projekte slovenskega filma v zadnjih letih.

Film nam brez zlagane sentimentalnosti odpira celo vrsto vprašanje pred katerimi si tako posamezniki kot družba velikokrat raje zapiramo oči, kot pa da bi jih skušali videti, kaj šele pomagali razrešiti. Film je groteskna pripoved, ki jo veskozi spremlja boleče krčevit smeh, o življenju slovenskega človeka na vasi, ki prehaja iz agrarne partiarhalne kulture v industrijsko. Nov način dela zahteva spremembo načina življenja, vzpostavljanje novih medsebojnih odnosov, čemur se nekateri posamezniki ne morejo oziroma nočejo prilagoditi. Pred nami je zopet problem sodobne družbe, ki kljub velikemu napredku in materialnim dobrinam ne more rešiti osnovnih vprašanj človeka, posameznika. Problemi človeka ostanejo enaki, nespremenjeni; to so problemi osamljenosti in odtujenosti. Tako vidimo Karolino Žasler v odlični igri Milene Zupančičeve, kako neprestano išče toplino, varnost, zaščito, ljubezen, česar pa v svojem topem, stereotipnem okolju ne more najti. Karolina je krhko, šibko, brezmočno bitje, ki zaradi neprevidno razkrinkanega ljubezenskega prizora v gozdu, kjer jo vidi razgaljeno gruča moških iz vasi, postane predmet njihove domišljije. Tako mislijo, da je pač deklica za vse in skušajo na njej sprostiti svoje nagone, saj jih ob svojih hladnih ženah verjetno ne morejo dovolj. Tako ni čudno, da se Karolina v osamljenosti, brezupnosti, brezcilnosti in nemoči nazadnje le vda poželjivi in živalski strasti brezčutnega Korla. S tem je dobila Karolina neizbrisani pečat, ki jo je spremljal povsod, in ki je odvrnil tudi Tenorja, katerega je ljubila in je bila z njim vsaj nekaj trenutkov srečna. Pot iz stiske je poiskala, tako kot se na Slovenskem pogosto dogaja, v alkoholu, ki je njeno preobčutljivo naravo strl do kraja.

Njej nasproti je prikazan lik vdove, kmačke ženske – Karlove vdove, ki stoji trdno na tleh, se zaveda, da ima zemljo, katero je treba obdelovati in sina, za katerega mora skrbeti. Ne mučijo jo problemi in težave, upira se „blohovskemu“ (delavskemu) življenju, klepetu s tovarniškimi „babami“ in ostaja v neoskrnjenem naravnem okolju, za katerega se odloči tudi Tenor. S tem je režiserjev odnos do urbanizacije precej jasno opredeljen. Primarno zadovoljstvo, ki ga občuti človek v kmečkem, vaškem okolju, je neprimerno večje kot v moderni, urbani sredini.

Karolina in njen mož Žasler najdeta rešitev svojih problemov v samomoru. Iz statističnih podatkov vemo, da je pogostost suicida v Sloveniji izredno visoka, v primerjavi z ostalimi narodnostmi, tako v Jugoslaviji kot tudi v Evropi. Zakaj tako, smo se že večkrat vprašali. To vprašanje se zopet vsiljuje, ko gledamo Žaslerja, kako se s srečo v roki poslavlja od svojih sodelavcev in prijateljev ter gre „arivederci Mars“. Množica vaščanov zapusti veselico in gre za Žaslerjem proti reki, v katero skoči in se utopi. Ljudje stojijo na bregu in neumno strmijo za truplom, ki izgine v valovih. Nazadnje nekdo pripomni, da vsaj s pogrebom ne bo nobenih stroškov. Ali nismo morda tudi mi, naša družba v celoti tako togi, zaprti, brezčutni, topi, nedostopni za probleme drugih ljudi, kot je bila vsa množica, v kateri se ni našel nihče, ki bi skušal Žaslerja razumeti in mu pomagati. Mar se ob gledanju tega šokantnega prizora ne vprašamo, ali ni to simbol naše družbe, naših medsebojnih odnosov.

Film je izredno skrbno izdelan, dinamičen, poln zanimivih detajlov, odličen je prizor „pokaži kaj znaš“, ob katerem so se pojavljale pikre pripombe o tem, koliko povprečen slovenski človek v resnici zna, kako bogato je njegovo kulturno življenje. Izredno dober je tudi lik učiteljice, pokvarjene intelektualke na vasi, pikolovske, ambiciozne, magalomanske in licemerske. Občudujemo njen prezir, ko pravi svojemu učencu, kaj bo, če ne bo priden (spal bo v baraki in pometal ceste). Ta učiteljica na eni strani reče, da je vsako delo častno, na drugi pa pometača degradira.

Klopčiču je s filmom Vdovstvo Karoline Žasler vsekakor uspelo razkrinkati nasilje, egoizem, lažno moralo na našem podeželju, kar pa verjetno ni značilno le za okolje, v katerem se je odvijala ta zgodba.

MOJCA VIZJAK

ina

ŠTUDENTSKI DOMOVI – KAJ JE TO

To je deset blokov pod Rožnikom, blok na Gerbičevi, stolpnica na Ilirski in Akademski kolegij. Imajo skupno upravo, ki se imenuje Uprava študentskih domov in direktorja, s katerim sta se pogovarjala glavni in odgovorni urednik Tribune. Dogajalo se je na Upravi, v sredo 1.11.1976 od 11. do 13. Namen: jasen: kako in kaj je in kaj ni Študentski dom. Da bodo stvari jasnejše, se bomo veskozi igrali s številkami, to pa zato, da bi bilo pripovedovanje nazornejše in da bi ne bili samo številke. Od osemnajsttisoč študentov ljubljanske Univerze (neuradni podatki), jih je dobilo (in jih bo še dobilo, zakaj, bo jasno na koncu) sobo (posteljo) v Študentskem domu 2667. Na hitro roko zračunano in na oko odmerjeno, je to 15 %. Drugi se delijo na najemnike in vozače ter predvsem v Ljubljani stalno bivajoče odšteti moramo še Dom šole za višje zdravstvene delavce in Dom FSPN, ki ju bomo prereševali kdaj prihodnjič. Prvo, kar nas pri takšni stvari zanima, so cene. Takšne so: pod Rožnikom od 322 – 374 novih dinarjev na mesec za persono (cene so različne in so odvisne od datuma izgradnje posameznega objekta); dom na Gerbičevi 340 novih dinarjev; Akademski kolegij 355 novih dinarjev in dom na Ilirski 380 novih dinarjev (so apartmaji). Če pomnožimo vsako številko z dva, potem dobimo ceno cele sobe. Večina sob je z dvema posteljama, nekaj jih je troposteljnih nekaj pa je skupinskih, mnogoposteljnih, v katerih so predvsem dekleta, kajti pobje imajo več možnosti, ker sta Akademski kolegij in dom na Gerbičevi moška. Poleg vseh teh specialnosti obstajajo še zakonske sobe, s katerimi upravlja Socialno ekonomska komisija, ki jo v glavnem sestavljajo študentje. Kdo lahko dobi sobo: vsakdo, ki odgovarja pozitivno z vsemi dokazili na postavljene pogoje in dobi odobreno prošnjo za sprejem. Do tu je pot gladka. Potem je vse v rokah sreče in spretnosti, saj je prosilcev in odobrenih prošenj vsako leto več, kot je prostora v domovih. (Doklej tako, o tem bo pričal konec tega spisa). Menda se dajo odobrene prošnje celo kupiti na črni borzi. Pohitite, morda je še čas. Ker stanarina ni dovolj za kritje vseh stroškov, ki jih ima Uprava za domove, so potrebni še drugi dodatki, ki pa niso ravno pretirano zadebeljeni: Republiška skupnost za izobraževanje krije stroške amortizacije opreme, nepremičnin (75 % se združuje v združenem skladu amortizacij), del investicijskih stroškov in del stroškov za študijsko in obštudijsko dejavnost. Zaradi tako izdatne družbene podpore je Uprava študentskih domov prisiljena ustvarjati lasten dohodek, ki ga poleg stanarin sestavljajo še: turizem (sobe za ekskurzije, oddajanje

Do teksta o Kitajski, z naslovom Izvlečki iz S. Arayevga prikaza knjige „Kitajci, če bi vi vedeli“ ... uredništvo ni zavzelo nobenega stališča v smislu podpiranja ali zavračanja vsebine teksta.

Izvlečki iz S. Arayevga prikaza knjige „Kitajci, če bi vi vedeli“

Decembra 74. sem se znašel v Kantonu. Tam sem prvikrat spoznal tekst Li Ji-ča „O demokraciji in legalnosti v socializmu“ in dolga predgovor k tekstu, oboje zapisano na vogalu med Pekinško in Nankinško avenijo. Taisti dan, ko sem potoval skozi to mesto, je kantonški dnevnik Kvang -ču Ži-bao stavil na prvo stran članek, Kakšen odnos zavzeti do zidnih časopisov? „kjer je opominjal, da se lahko tudi buržoazija zateče k pisanju po zidovih kot sredstvu izražanja in da zato tega ni treba več dopuščati: delavci, ki bi radi izrazili svoja mnenja, naj odslej pišejo po zidovih znotraj svojih delovnih prostorov. Leto kasneje je tisk iz Hong Konga in Formoze razširil ta tekst zunaj kitajskih meja. Tekst, predgovor in prvi akt uradne obtožbe, ki se je tudi pojavila na kantonških zidovih, so zbrali in objavili avtorji, ki se imenujejo „hudobni, pogubni duhovi“, kar je v resnici le kolektiven podpis, ki so si ga nadeli prevajalci in predstavljalci teh tekstov v francoščino: hote so si izbrali naziv, ki ga v Ljudski republiki Kitajski na splošno vzdevajo „desničarjem in kontrarevolucionarjem“. Li Ji-če je skupni psevdonim trojice nekdanjih rdečih gardistov iz Kantona: Li Čeng Tiana, Čen Ji Janga in Huang Hsi Čeja. Li Čeng Tian, verjetno vodja skupnice, je po poreklo iz Wuhana in prihaja iz šole za ljudsko umetnost v Kantonu. Po internih informacijah sodeč, kantonške oblasti sprva niso vedele, kakšen odnos naj zavzamejo do teksta, saj so sumničile, da gre morda za manipulacijo Centralnega komiteja. S tem je tudi razloženo, zakaj je tekst kar dolgo ostal nalepljen na mestnih zidovih. Končno so ga posredovali osrednjim oblastem in Li Hsin-nian, podpredsednik Državnega sveta, je zadevo presegal s temi besedami: „... globoko reakcionarno, skrajno uporno, sprieno in perverzno!“

Kaj nam sporoča Li Ji-če? Najprej, da je vzpon Lin Piaa, samo v provinci Kvangtung, terjal 40.000 življenj, množico zapornikov, ljudi, vrženih iz služb itd. Bolj kot z nepoznanimi dejstvi pa nas Li Ji-čev tekst seznanja s političnimi tokovi v današnji Kitajski, njihovimi idajami in zahtevami.

Tekst govori o političnem razvoju v zadnjih letih, njegova osnovna teza pa pravi, da sta bili „kritika Konfucija“ in „borba zoper vrnitev na staro“ sproženi le zato, da bi udušili kritiko proti Lin Piaa in preprečili, da se ne bi razvila in prizadela „sistema Lin Piao“, ki je njega samega preživel! Od tod pa do misli, da avtorji teksta ciljajo na Čiang Čing (vdovo po Mau), Yao Ven Juana in Čung Kiaja, ki so bili nekoč tesni sodelavci Lin Piaa, je le korak. Način, kako so se spravili na King Ši Huang, vladarja — zedinitelja Kitajske, simbol terorja za vse Kitajce, ne pušča nobenega dvoma o namenih avtorjev. Oni vedo tako kot ostali Kitajci na koga se misli, kadar se govori o tem vladarju, odkar Mao Ce Tung, kot rdeče sonce, bdi nad Kitajsko.

Knjiga za branje in ponovno branje. Najboljša uvedba v politično zgodovino ljudske republike Kitajske, kakor tudi v študij funkcioniranja te politike.

V tolažbo tistim, ki bi bili preveč žalostni, ker bi izgubili nekaj iluzij: baje bi Li Čing Tian zapisal: „Pesimisti, čemu ste se nadejali? Tega planeta se ne bo nihče spomnil!“

IZVLEČKI IZ: „KITAJCI, ČE BI VI VEDELI“

Kitajci, če bi vi poznali zrak, ki smo ga dihali ob višku Lin Piajevega sistema! Ne pozabljamo, da je politika pomenila vse (kakšna politika? politika vetra!) Vse je ocenjevala in razvrščala tako, da bi nagradila lenobo in kaznovala vnemo. Ne pozabljamo, da je bilo treba „dan za dnem, brez predaha, študirati“ — študirati kaj? Recitirati rožni venec, prežekovati sure ... Ne pozabljamo, da so opogumljali in vzpodbujali „izraze privrženosti“, lepe vzpodbude k političnemu oportunizmu. Ne pozabljamo nepretrgane in stalne liturgije: molitev zjutraj, spoved

zvečer, srečevanja, zbiranja, menjave službe božje, naj si bo pri telefoniranju, na pošti, pri nakupovanju, plačevanju in celo pri hranjenju — vse je bilo na debelo prekrito z religiozno omako, iz katere je močno zaudarjalo po bogu.

Nenadoma, poleti leta 68, so zavrgli socialistično legalnost na ljubo načelu: „Oblast je nasilje, nasilje je oblast“. Na vseh koncih dežele so besnele racije in je divjalo nasilje v velikem obsegu. Zaporji so bili prepolni nedolžnih. Kam torej je izginila socialistična legalnost? Videti je bilo, da je ni več, da je postala brezvredna, ker jo je bila oblikovala nekdanja Vseljidska skupščina in dokler se nova še ni zbrala, rien ne pouvait plus rien pour rien in obratno.

... v sedanji situaciji ne more brez poročila, ali propagande osrednjega tiska, ali „velike osebnosti“, nobeno idejno gibanje postati resničen tok, kaj šele vse preplavljajoči val. Od davnine sem so bili zmeraj moške, ki so govorili glasno, ne da bi se bali izgubiti glavo. Neovrgljivo je Lu Hsun eden teh. Le da je Lu Hsun vsaj lahko objavljal svoje spise pri japonskih prijateljih. Toda kje lahko tisti, ki imajo moč duha „petih pogumnih“, danes objavljajo? ... Okovi, rešetke, bič, strelski vod prežijo nanje.

Želimo kljubovati cenzuri pri časopisih in revijah. To hočemo poizkusiti i, da bi videli, kakšne so posledice, kadar stopiš kraljem na glavo. Sledili bomo „obredom“ ki so v rabi, in jih postavili na preizkušnjo.

Čemu naj bi paroli „demokracija“ in „svoboda“ leta 56. v Budimpešti povzročili kontrarevolucijo, medtem ko sta isti gesli leta 70. na južnih obalah Baltika postali prapor poljskega delavskega razreda? Zakaj so se leta 56. v naši deželi desničarji zoperstavliali vojaškemu posegu Sovjetske zveze na Madžarsko, medtem ko je ruski vdor na Českoslovaško leta 68. vzdudil proteste vsega kitajskega ljudstva?

Zgodovina nas uči, da celo pod diktaturo proletariata včasih veljajo revolucionarji za reakcionarje in jim je odvzeta demokracija. In obratno: včasih so reakcionarji upoštevani kot revolucionarji in uživajo demokracijo.

Kitajski socializem je (prezgodaj rojeno dete ali nedonošenček) polfevdalne in polkolonialne družbe.

Množice zahtevajo demokracijo, socialistično zakonitost, zagotovila revolucionarnega prava in individualne pravice. Kako, vi želite demokracijo? Reakcionarji ste! In ker ste reakcionarji, ni niti govora o tem, da bi vam podelili demokracijo.

Pripomba: Za tekst, ki se tu začne, ni jasnih navedb, od kod je priveden.

NAVODILO O SPREJEMANJU TUJCEV

Vsem ministrstvom, vsem partijskim komisijam in komitejem, vsem revolucionarnim odborom provinc ali avtonomnih pokrajin, vojaškim okrožjem.

Odkar si je naša dežela povrnila svoje legitimne pravice v okviru združenih narodov in njim priključenih organov, je veliko dotlej s Čankajškovo kliko povezanih držav storilo obrat za 180 stopinj in so vzpostavile diplomatske odnose z nami. Med njimi Združene države, ki so nas poprej prezirale, z nami še nimajo uradnih odnosov, ampak vendarle pošiljajo vladne in nevladne obiskovalce. Prihajalo bo veliko število preprostih državljanov, raznih funkcionarjev, Kitajcev tujega državljanstva na uradne, trgovske in turistične obiske; prihajali bodo tajvanski študentje, ki študirajo v drugih državah; premorski Kitajci, ki se po osvoboditvi še nikoli niso podali v svojo domovino, nas bodo zaprosili, da bi jo smeli obiskati in da bi smeli obiskati svoje starše. Neizogibno se bodo mednje vrivali najeti vohuni, ki jih bodo pošiljale tajne službe imperialističnih dežel in Čankajškove klike, da bi nam škodovali. In četudi obiskovalci niso vohljači in špijoni, se njihov kapitalistični način življenja in njihova ideologija zelo razlikujeta od asketskih življenjskih navad našega ljudstva in zato razdiralno delujeta na našo socialistično družbo. Z nastopom tega novega faktorja bo naš razredni boj postal bolj oster in bolj zapleten. Na to se morata v celoti pripraviti tako partija kot vlada, zakaj potrebno je na najmanjšo možno mero skrbeti vse negativne učinke takega položaja. Ravnajmo se po dveh načelih: prvič, strogo označiti mejo med nami in našimi sovražniki; drugič, dosledno uporabljati razredno analizo. Pri tem je treba različne kategorije oseb različno obravnavati:

1. Sprejem tujih uradnih funkcionarjev opravlja s skupno odgovornostjo ustrezne vladne enote in oddelki varnosti. Tem gostom je treba v največji možni meri zadovoljiti materialne zahteve in jim samoiniciativno pokazati vse vrste vzornih dosežkov, pri čemer jih je potrebno voditi tja na organiziran način. Ob tem jim je treba

Miklos Haraszti: „Lasulja“

„Kaj pa lasulja, a gre?“ sprašuje, kdor išče delo v drugi tovarni. Kdor menja, mora računati z mnogimi stvarmi. Med njimi je tudi *lasulja*. Sicer ni življenjskega pomena, a jo večina delavcev izvaja, če le dobi priliko; in niso redki, ki se odrečejo drugim prednostim, samo da bi ohranili ali dobili mesto, kjer je moč „lasuljariti“.

Satirične vinjete jih prikazujejo kot tatove. In vodstvo podjetja se z njimi vojskuje. Nanje dežujejo opomini in globe: poneverjajo material, za svoj račun uporabljajo stroje, po malem kradejo energijo. Če jih odkrijejo s tako izdelanim predmetom v torbi ali žepu, veljajo za tatove, ujete in flagrante. A satirčni časopisi ne sumijo tistega, kar delavci in vodje zelo dobro vedo: to, kar skrbi tovarno, ni tistega malo materiala, ampak delovna sila, odtegnjena profitu podjetja. „Pazi, opazili so, da lasuljariš, sedaj te bodo prilepili na stroj za celo noč“, zašepče v šali sosed, ko ga vprašaš za kako orodje za lasuljo.

Car lasulje je kompliciran: ni v neznatni vrednosti izdelanih predmetov. Delavec na akord jo počne tudi, če je na zgubi, kdor pa je plačan na uro, se je loti takoj, ko je dal tovarni tisto, kar ji je dolžan ali kar trenutno zahteva. In tvega: če ga ujamejo, plača kazen, imajo pa še pretvezo, da zahtevajo večjo storilnost. Samo delavci na traku in operaterji na avtomatskih strojih lahko le sanjajo o lasulji. Tehnični napredek jih je, njim navkljub, osvobodil skušnjave, in puščice na račun njihove moralnosti v časopisih morajo biti druge vrste.

Kdor pa dela na akord, sam upravlja s časom: vsaka minuta, v kateri na poveča števila kosov, ga stane. Z dvigovanjem norme torej tovarna izkazuje čast morali, saj mu otežuje nezdravo strast do kraje, a ji ne uspe. Ne prepovedi, ne globe, ne grožnje z javnim ponižanjem ga ne bodo odvrgle: delavec na akord raje pospeši ritem, kot da bi se odrekel lasulji.

Lasulja je strast: kdor ji popusti ve, da lahko več zgubi kot dobi. Zakaj potem to počne? Ne zato, ker bi mu zares koristilo; življenje delavca je tako vezano z obratom, s strojem, z materialom in osmimi urami, da je izključeno, da bi si lahko izdelal to, kar rabi. Gotovo, če bi pogoji dela dovoljevali, bi bil to čudovit uspeh „naredi si sam“, in bi nezakonita praksa postala visoko donosna: delavec bi v tovarni opravljal majhna popravila in dela, ki so mu potrebna za dom ali pa si bi po nižji ceni priskrbel ta ali oni aparat. Včasih se kdo opravičuje s tem, če ga ujamejo pri dejanju. „Kmet da proizvod državi, a mu vsaj ni treba kupovati zelenjave na trgu. Jaz pa, ki bi imel tu vse kar potrebujem za popravilo pipe v hiši, moram poklicati vodoinštalaterja“.

A to so opravičila, ki s pravimi razlogi za lasuljo nimajo dosti opraviti. Res je, da bi nekaj mehanikov ali kdo drug, zadolžen za vzdrževanje, lahko zadovoljil te vrste potrebe, ker imajo v tovarni vse potrebno pri roki. Ampak jaz? Ko končam svoje neskončne serije in pridobim kako minuto — kar se mi zgodi največ enkrat tedensko — sem prikovan k stroju. Delavec na akord se ne more sprehajati po obratu: šef bi takoj planil nadenj. In drugi so prikovani k strojem kot jaz. Le-ti so predvsem preveč specializirani, veliki, močni, komplicirani: oni nam diktirajo, kaj lahko naredimo.

Tako je le redko mogoče z lasuljo izdelati koristne stvari. Samo v enem primeru je stroj uporabljen za koristen namen, različen od običajnega: gre za bizarno „lasuljo“, ki se je rodila iz potrebe tovarne, ne naše. Pripravljalci bi morali nastaviti male primeže in priprave za montažo; v praksi pa moramo to delati mi iz nenapisane obveze, in to vsakič, ko to dovoljuje stroj. Posredna narava te koristnosti nas globoko jezi: to je neplačana operacija, a nujna za hitrejše delo, ali za delo sploh.

In tu pride na dan skrivnostna narava lasulje. Predvsem je očitno, da pravimo „lasuljariti“, ko govorimo o operacijah, ki bi upravičevale povišanje ur in plače. In medtem ko nikomur ne pride na pamet, da bi povedal kako je izdelal to ali ono serijo, ker nikogar ne zanima, je vsem vseh pripovedovati ali poslušati o pripravah za tako lasuljo, ker je to delo o katerem odločamo sami in ga izvedemo, kot se nam zdi.

Glede drugih vrst lasulje pa nas stroj omejuje. A delavec na akord se ne pusti potolči. Niti se ne ukloni vedno tistemu, kar bi morala biti njegova edina spona: izdelovati predmete, ki jih je moč odnesti iz tovarne. So tudi taki, ki jih izdelujejo v takšnih dimenzijah, da jih nikoli ne morejo odnesti, in ostajajo zaprašeni v omari ali pri stroju; na dan, ko dokončno zapustijo tovarno, jih bodo, če jih že ne bodo mogli odnesti, komu podarili.

V naši tovarni spodbujajo domišljijo možnosti stružnic, rezkala in svedrov. Surovina je kovina. In tako delamo obročke za ključ, opore za vaze s cvetjem, pepelnike, stojala za nalivna peresa, ravnila, kvadrate, žetone iz nerjavečega jekla za učenje računanja (čudovito

darilo), verižice z zlomljenim zobom stružnice kot obeskom, koleščke, kocke, stojala za milo, majhne TV antene, obešalnike za slačilnico, bodala, boksarje itd.

Ukaz „Storiti moram nekaj“ nadomesti vprašanje „Kaj bi lahko naredil? In to delo, ki je navidez brezciljno, se nam, v nasprotju z našim delom, zdi „resnično“ edino, ki ima nek smotek.

Ker so njegove možnosti omejene, mora delavec, ki se pripravlja na lasuljo, razmišljati, se informirati. Pregleda material v okolici, premišlja, kaj bi lahko iztisnil iz možnosti, ki jih je do tedaj dajal stroj, pregleda majhne pomožne stroje, od rezkala pri dnu obrata do brusa, ročna orodja, ki jih ima na razpolago; in nato odloči. Lahko sklene, da bo naredil nekaj, kar mu bo koristilo, a to ni bistveno. Bistveno je, da je to naredil sam v vsem — kdaj kako, s čim in zakaj. Predvsem pa, da je bilo to njegovo hotenje.

Ponižno, tajno, tvegano, naporno, brez očitne koristnosti je tako delo v resnici edina možnost svobodnega dela, njegova kal, njegov model: v tem je čar. Ko lasuljiramo, postane naš kot v tovarni otok, na katerem kot svobodni ljudje premerjamo bogastva, pobiramo sadeže, izkopavamo zaklade. To je delo, ki se izmika prisili eksistenčne nuje, ki se hrani iz nekoristoljubnega veselja nad delom, ki ga pospeševanja, merjenja časa, nadzor in vodje obratov ne prizadenejo. In ki implicira, če zares hočem realizirati to, kar imam v mislih, neko *kvaliteto* kot nagrado in veselje, medtem ko zahteva tovarna od mene, ob vsej svoji organizaciji, minimalno kvaliteto. Tako ni naravno vprašanje nekemu, ki lasuljari, „kaj delaš?“ „ampak „kako delaš“. Gre za enotnost ideje in izvedbe, ki je nasprotje tistega, kar normalno delamo. „Kje pa imaš načrt?“ je starega M. vprašal kontrolor, kot to vedno počnejo, ko preverjajo kak stroj. „Tule jo imam, v glavi“, mu je odgovoril ponosno (in na srečo brez posledic), in mu je tako pokazal, da vsaj tokrat nimata nič skupnega. Kontrolor je rabil nekaj časa, da je razumel, da „lasuljari“: na zunaj ni bilo nobene spremembe, gibi so bili enaki, a so postali sredstvo za povsem drugačno dejavnost. Takšno delo nam vrne moč nad strojem, svobodo: usposobljenost je podrejena občutku za lepo, kot ga že kdo pojmuje. Naj je predmet še tako nepomemben, je narejen na „umetniški“ način: to je toliko bolj res, ker „lasuljar“ (da bi se izognil obtožbi kraje), le redko dela za dragimi, polkončanimi materiali: ustvarja iz ostankov, delov, neuporabnih kosov kovine. Lepota izdelka je v tem, kako je narejen. Celotno šoli sta: eni se poživljajo na to, če njihov izdelek kaže svoje grobo poreklo, drugi pa težijo k prefektni obdelavi. Če „lasulja“ delavca na akord ne bi bila omejena na nekaj kratkih minut, brez kontinuitete, in bi bila manj efemerna, bi lahko govorili o „funkcionalni“ in „secesionistični“ šoli. Lasulja je edino delo, ki se izogne konkurenci, ki nas v tovarni zoperstavlja drugega proti drugemu; če zahteva sodelovanje, je to vedno prostovoljno, bodisi da gre za skrivno odnašanje predmeta, bodisi za njegovo izdelavo. Večkrat me je kdo prosil, da mu na rezkalu naredim nekaj delov, v zameno pa mi je sam kaj postoril na stružnici. Vsi pa potrpežljivo čakajo, da ima drugi „čas“. Medtem ko delavec na akord le redko pomaga drugemu brez povračila, se pri lasulji zgodi, da si pomagamo povsem nesebično, brez vsake menjave. Pri „pravem“ delu se to nikoli ne zgodi.

Gotovo, veselje te Druge Stvari moti zavest, da gre za majhno oazo v puščavi dela na akord. Tovarna se neizogibno spreminja, računalnik bo prej ali slej izsušil oazo. In vendar so v tistih nekaj trenutkih vsi dobre volje. Šefi to takoj opazijo, in četudi se ponavadi pritožujejo nad črnim humorjem delavcev v obratu, teh presežkov veselja še malo ne cenijo, niti iz taktičnih razlogov ne. Obraz vodje obrata, ki ujame „lasuljarja“, je najbolj trden dokaz tistega, kar nosi v sebi to veselje.

Prepričan sem, da je „lasulja“ sporočilo. „Gre za ostanke obrtništva, preživetje mrtve ideologije, negacije, ki je *nazadnjaška*“, bo kdo dejal. Ne bo pa pomislil, da je lasulja odkritje meznega delavca, ki ni nikoli poznal obrtništva in sovraži privatni sektor, kjer moramo pogosto delati po končanem delu v tovarni. Prav lahko bi pogrešal obrtniške vidike lasulje, če bi le imel katerokoli drugo sredstvo, da bi se vsaj za trenutek osvobodil logike podjetja. Prav rad bi skupno izdeloval proizvode za skupnost: tako kot je sedaj, pa lahko dela le sam in skoraj brez smotra. A dvojni nesmisel *izdelovanja nekoristnih stvari in dela brez povračila* sta dva koraka v svobodo pač razen udarjanja z glavo v zid meznega dela v nekoristnem poskusu emigriranja v neko drugo veselje. Lasulja je mirno in uporno naznanilo že obstoječe potrebe po delu, katerega edina spodbuda bi bila gotovost, da s proizvodnjo, življenjem z zavestjo upravljamo sami za svoje smotre.

Prev. iz II Manifesta
I.V.

onemogočiti, da bi si ustvarili stike z našimi ljudmi. Ne sme se jim dajati drugih listin in vpogledov kot tiste, ki sodijo v okvir njihovega poslanstva.

2. Pri navadnih državljanih, ki prosijo, da bi smeli priti iz trgovskih kulturnih ali turističnih razlogov, je potrebno strogo preiskati prošnje. Od njihovega vstopa pa do odhoda morajo enote odgovorne za obisk in tiste, ki so ga dovolile, v sodelovanju z oddelki varnostne službe uporabljati metodo „individualnega zaznamovanja“ in tako doseči, da se ne bodo mogli baviti z nedovoljenimi aktivnostmi.

3. Vse Kitajce tujega državljanstva je treba smatrati za tujce in jih obravnavati kot take. Pri preiskavi njihovih dokumentov je potrebno biti še posebno temeljit, po prihodu jih je potrebno strogo nadzorovati in jim zabraniti, da bi se brez dovoljenja pomešali med ljudske množice ter tam počeli nedovoljene stvari. Kadar se pojavijo v javnosti, morajo njihovi spremljevalci že od predstavljanja naprej posebej poudariti, da gre za tujce, tako da bi povečali budnost množic.

4. Večina študentov, ki prihaja s Tajvana, izvira iz družin visokega uredništva, veleposestnikov in kapitalistov in so ideološko globoko reakcionarni. Le malo med njimi jih je delovalo in se vzgajalo med našimi ilegalnimi organizacijami ali pa v vrsti nedavnih političnih gibanj bolj ali manj spontano pokazalo napredne težnje. Organizacije Združene fronte smejo izbrati nekaj tovrstnih svojih predstavnikov za povabilo na Kitajsko, tako da bi med tajvanskimi študenti ustvarili situacijo „eden se deli v dva“, toda njihovo število mora ostati zelo omejeno. Kadar se individui te kategorije nahajajo na Kitajskem, jih morajo oddelki varnosti strogo nadzirati in jim absolutno prepovedati,

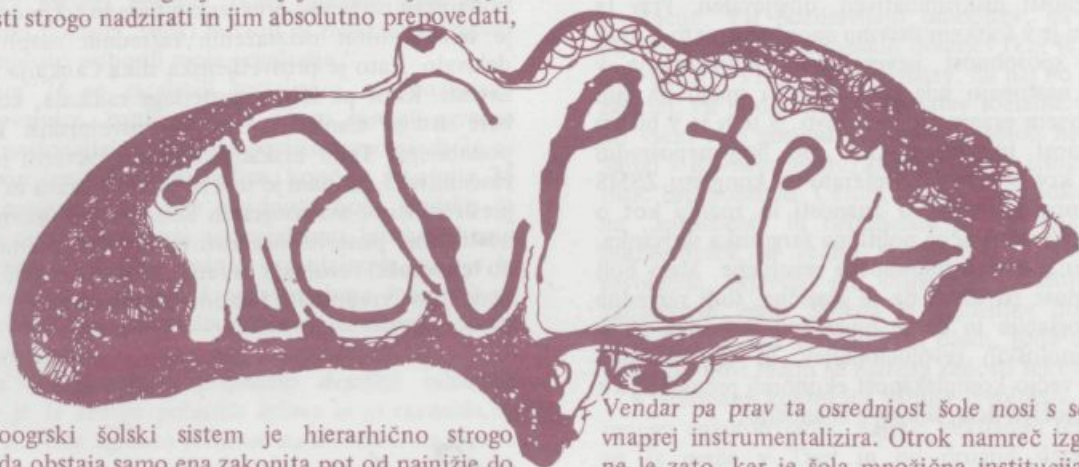
da bi se iz lastnih nagibov srečevali s starši ali starimi znanci oziroma, da bi se približali zaupnim listinam. Izlete in obiske jim je treba organizirati vnaprej. Njihovim nepredvidenim prošnjem je mogoče ustreči le po odobritvi z višje ravni. Na prošnje, da bi ostali na delu na Kitajskem, je treba brez izjeme negativno odgovoriti ter jih opogumiti za vrnitev v deželo, kjer opravljajo svoj študij, da bi se tam ponovno lotili patriotske aktivnosti in se bojevali proti reakcionarni kliku Kuomintang.

5. Premorski Kitajci, ki nas po osvoboditvi še nikoli niso obiskali, so politično precej zaostali. Na Kitajsko prihajajo pod vplivom fevdalističnih idej, o „vrnitvi v deželo prednikov“, ali pa po trgovskih poslih. Pri sprejemanju si je treba prizadevati prebuditi njihovo patriotsko zavest in jih navesti k uporabi njihovega družbenega položaja ter zvez za prispevanje k revolucionarni stvari partije.

6. Vsako osebo krivo vohunjenja je treba ne glede na to, v katero kategorijo sodi, pripreti in trdo obravnavati. Kadar gre za sum brez zadostnih dokazov, je treba osebi začasno prepovedati odhod iz dežele, dokler se zadeva ne razjasni.

7. Vsaki osebi, ki ni posebej zadolžena za stike s tujci, je prepovedano stopati z njimi v stik. Kdorkoli ne bo upošteval priporočil in poziva k upoštevanju pravil, bo kaznovan zaradi obveščevalne dejavnosti za tujino.

Skrajsan prevod iz
La Quinzaine littéraire
du per au 15 octobre 76
prevedel C.B.

Tradicionalni avstroogrski šolski sistem je hierarhično strogo linearen, kar pomeni, da obstaja samo ena zakonita pot od najnižje do najvišje izobrazbe — od osnovne šole do akademskega naslova. S tem se povezuje tudi toga poklicna hierarhija, ki je sama zase neka samostojna vrednota. Očitno je torej, da je temeljno določilo takega izobraževalnega sistema obstoječa birokratska hierarhija oblasti. Tako je naše togo pojmovanje šolskih sistemov, kot sistemov socialne promocije, bolj lokalizem, posledica kompromisov prosvetljske države. Šolski sistemi so se na naših tleh rodili nekako med materjo državo in očetom industrijskim napredkom. Tako je tudi osnovno šolstvo kot obveza obdržalo dvojnost: na eni strani je zadovoljevalo standarde delovne sile, opismenjevanje teče skupaj z industrijsko revolucijo, ki po svoji socialni plati osvobaja posameznika drobno-lastniških odnosov. Po drugi strani pa je realizacija razredne, t.j. politične oblasti, brez opismenjevanja nemogoča, pismenost je namreč omogočena šele z vednostjo, to je zavestjo o družbeni celoti, ki je kronana z državo. Z organizacijo šolstva si je država zagotovila izključen vpliv na vzgojo naraščaja, hkrati pa je uspešno izrinila iz središča vse spontane oblike izobraževanja. S tem dobiva tudi vzgoja, kot osrednja kategorija šole, svoj specifičen pomen.

Takemu sistemu popolnoma ustreza tip vzgojitelja kot vzora in voditelja. Vzgojitelj, kot voditelj, ni nič drugega kot organizator neke družbene dejavnosti, je njen medij in splošnost. Kot tak nastopa v vlogi nadzornika. To je kulturni delavec, ki se je uveljavil tudi zunaj tipično vzgojnih sistemov in ustvarja neko koherentno polje subjektivnosti. V razredni družbi, kjer je realizirana in se vedno znova obnavlja ustrezna zgodovinska družbena delitev dela (tako radikalna, da je nastalo med šolo in proizvodnjo skoraj nepremostljivo nasprotje), šola prevzema nase funkcije, ki so jih druge plati vsakdanjega življenja povsem izgubile: ponavadi to nasprotje opisujemo z nepomirljivostjo „ideala“ in „stvarnosti“. Šola sama zase je parcialno vzpostavljeno ravnotežje med tema nasprotnima poloma in učitelj, kot vzor in voditelj, je izraz tega parcialnega ravnotežja. Šola je tako institucija, ki z državno, torej razredno garancijo, prevzema upravljanje nad generacijami v določenih starostnih mejah. Vprašajmo se, ali ima otrok kakšen splošnejši smisel od tistega, ki mu ga daje status šole/

Vendar pa prav ta osrednjost šole nosi s seboj nekaj, kar otroka že vnaprej instrumentalizira. Otrok namreč izgublja individualnost in to ne le zato, ker je šola množična institucija, ampak tudi zato ker je individualnost, to je v aktivnosti izražen posameznik, subjektivnost, neskladna z učiteljevo vlogo. V najslabšem primeru nadomeščajo aktivnost posameznika, kot medij ali socializacija sama, pasivne norme obnašanja in vrednotenja. V tem primeru je vzgoja absolutno neodvisno polje. Z druge strani pa je odločilen element vzgoje spoznavanje in racionalizacija stvarnosti, saj dobivajo tako imenovane vrednote svoj smisel prav v njej. Toda vzemimo „vrednote“ take, kot so: da so namreč ideološki sklopi vladajočega razreda in se kažejo v konkretnih zgodovinskih in političnih razmerah kot splošne norme humanizma in izključno kot take. S prodorom v ideološkost teh in vsakršnih norm in vrednot prihajamo do zakonov vladajočega duha. Vrednote v tem pomenu ne presegajo okvirov krščansko-katoliške tradicije in so zaradi svojega značaja, da so namreč „mešanica med mesijanizmom in najbolj neumno prisilo, atraktivne za določeno kategorijo družbenega delovanja, ki si bodisi ni na jasnem glede razredne strukture družbe, bodisi se z njimi brani takega pojmovanja.

Na nek način se pred nas postavlja izbor: ukiniti šole, ali pa jih reformirati. Gledano z nekega povsem konkretnega zgodovinskega stališča je ta izbor navidezen, kajti ukinitve šole v razredni družbi še ne odpravlja razloga, zaradi katerega jih odpravljamo, reformiranje pa nadomešča zastarelo in okorno razredno prisilo s subtilnejšo in neopaznejšo. Kako se moremo navsezadnje odreči znanosti, ki je zrasla na tej razredni vlogi vzgoje in šole, pedagogiki? Mogoče s preoblikovanjem vprašanja. Navajam možnost, ki je svoje čase v instituciji, kjer sem se ukvarjal s pedagoškim poslom, vzbudila zgražanje: da je za mene edina pedagogika demokratično socialno življenje. Zgražanje povsem razumem, ker je bila to visokošolska ustanova, zato pa toliko trdneje vztrajam pri taki pedagogiki, z ustreznimi pogoji, seveda. V takem procesu, kjer se jasno izpostavi politična narava izobraževanja in vzgoje, dobivajo tako imenovane vrednote položaj kategorizirane dejanskosti, torej niso več abstraktne in nepogojne norme v klasičnem pomenu. To je še posebej pomembno pri enotnosti pojmovnega in vrednotnega aparata. Z nujno usklajenostjo se lahko izognemo tipično infantilnemu kompleksu nasprotja

Madžarska;

1956 in 1976

Konec oktobra oz. v začetku novembra, je preteklo dvajset let od upora proti tedanjemu Rakoszyjevemu stalinističnemu režimu na Madžarskem. To je bilo v znamenitem letu 1956, letu revolta poljskih delavcev in dela same komunistične partije, ki je pripeljal na krmilo (takrat) antistalinista Gomulko; letu XX. kongresa KP SZ, na katerem je Nikita Hruščov v svojem „tajnem referatu“ izvršil delno kritiko stalinizma – ki pa ga je reducirjal zgolj na „kult osebnosti“ in „kršenje socialistične zakonitosti“. Na Madžarskem so začeli intelektualci, revolt pa se je bliskovito razširil med množicami in tudi med delavstvom. Epizoda iracionalnega nasilja (množica je linčala številne pripadnike politične policije, pa tudi „navadne“ komuniste) so bile tragična reakcija na totalitarno represivnost stalinizma. Zbudilo se je tudi reakcionarno meščanstvo, kar je bilo – skupaj z domnevno množično intervencijo – opravičilo za intervencijo sovjetskih čet, ki so po nekajdnevni bojih, ti so bili posebno srditi v delavskih predmestjih Budimpešte, zrušile začasno vlado, na čelu katere so stali stari komunisti kot Imre Nagy in Georg Lukacs. Proces preobrazbe „ljudskih demokracij“ „od spodaj“ je bil ustavljen.

Ta konflikt je – poleg drugih, začeti z zgodovinskim konfliktom Jugoslavije s Kominformom, preko upora delavcev v DR Nemčiji 1953. – do dogodkov 1956 na Poljskem – drastično opozoril na ostra protislovja, vgrajena v same temelje družbene ureditve „socialističnega tabora“. Novejši izbruhi delavskega revolta (Gdansk 1970, Radom letos na Poljskem) in pa stalna notranja (marksistična) kritika npr. (Kolakowski na Poljskem, Kosik na Čehoslovaškem, Medvedov v SZ, Hegedus in A. Heller na Madžarskem) in njihovo bolj ali manj nasilno zatiranje pa vedno znova opozarjajo, da se osnovni (produkcijski) odnosi, temelječi na državni lastnini in upravljanju s proizvodjalnimi sredstvi in monopoli birokratiziranih partij nad družbeno močjo, niso bistveno spremenili in so kljub občasnim „ekonomskim reformam“ in popuščanju vajeti v političnem in kulturnem življenju v slepi ulici. Aktualnost obletnice madžarskih dogodkov in leta 1956 je torej v tem, da ohranja zavest o kontinuiteti družbene ureditve dežel Varšavskega pakta.

V naših sredstvih množičnega obveščanja je ta obletnica mi nila precej neopazno. Sicer razumem morebitne aktualne zunanje-politične ozire in torej tudi aksiom „nevmešavanja“ in spoštovanja vsakršne „poti v socializem“. Povsem tudi drži, da je temeljni način uresničevanja zgodovinskih interesov jugoslovanskega delavskega razreda predvsem pozitivno razvijanje samoupravne družbene ureditve (in neuvrženost navzven). A prepričan sem tudi, da je prav zato za razvito zavest o vrednosti teh specifičnosti – nujno potrebno stalno razvijanje celovite, zgodovinsko-kritične vednosti delovnih ljudi, in posebej delavskega razreda Jugoslavije, o bistvu družbenih procesov v

vzhodnih „socialističnih družbah“ in posebej še o položaju delavskega razreda v njih. Vprašanje obsega in načina informiranja o tem torej ni le „zunanje“, mapak tudi bistveno „notranje“. Ob dovolj skopih informacijah, ki jih posreduje izobraževalni proces na osnovni in srednji ravni, imajo množični mediji toliko večji pomen. V tem kontekstu vidim tedaj smisel objavljajanja odlomka knjige Miklosza Haraszti „Mezda na akord“ (franc.: Salaire aux pieces, ital. Salario a cottimo, angl. Piece-Rates).

Miklos Haraszi je imel l. 1956 šele 11 let. Študij na budimpeštanski filozofski fakulteti je začel 1963 v „liberalnem“ obdobju Kadarjeve Madžarske, ko so kritične analize in ideje filozofov kot Lukacsa in Agnes Hellerja, sociologov Andreasa Hegedusa, Marie Markus in drugih, zbranih v Lukacsevi „budimpeštanski šoli“, krožile skoraj neovirano. Haraszi in drugi študentje so se jih navzeli; začeli so z manifestacijami solidarnosti z Vietnamom pred ambasado ZDA, zato so bili kot „maoisti“ in subverzivneži izključeni z univerze. V presledkih in pod okriljem Lukacsa – so končali študij in objavljali poezijo.

Aretirali so jih kot „anarhiste“ in „ekstremiste“. Leta 1969 je Haraszi sklenil opustiti univerzitetne borbe in se je kot rezkalec zaposlil v tovarni traktorjev „Rdeča zastava“ v predmestju Budimpešte. Tri leta kasneje je o svoji izkušnji napisal knjigo, kjer je svoje sociološko in filozofsko znanje preizkusil na delu na akord, tej po Marxu „najprimernejši obliki kapitalističnega načina proizvodnje“.

Tokrat so ga obtožili, da „minira socialistični sistem z infiltracijo v vrste delavskega razreda“. Začeli so ga stalno nadzirati, in ko se je podaljšanju tega nadzora, sicer „privilegija“ opuščenih navadnih kriminalcev uprl, so ga spet zaprli. Izpustili so ga po 25 dneh gladovne stavke. L. 1973 je ponudil rokopis knjige več založnikom, a so mu ga zavrnil. To je bil sicer trenutek odkritih napadov na „budimpeštansko šolo“. Večino Lukacsevih sodelavcev so izključili iz partije in univerze. Haraszi pa so spet zaprli pod obtožbo klevetniške propagande in kršenja zakona o monopoli založništva, ker je med prijatelji razširil več rokopisov knjige. Po novi gladovni stavki so ga pogojno izpustili. Na procesu konec 73. in v začetku 74. je skušala obtožba dokazati, da njegov opis tovarne ne ustreza resnici, in da je iz osebne, izolirane izkušnje izvajal splošne sklepe o položaju madžarskega delavstva. Vsi, ki so ostali od „budimpeštanske šole“, so pričali v njegovo korist. Andras Hegedus je celo dejal, da je njegova knjiga „umerjena“, in da je stvarnost v tovarnah po njegovih raziskavah dosti trša. Sodišče je na koncu opustilo politično obtožbo in obsodilo Haraszi na osem mesecev zapore pogojno zaradi kršenja zakona o založništvu. Knjigo je letos izdala pariška založba Seuil, v Nemčiji pa lani Rotbuch Verlag (Berlin).

med stvarnostjo in idealom (to nasprotje, da bi vnaprej zavrnil ugovore, je v razredni družbi zelo plodno in zato je nujno – „razočaranje“, ki je psihična pojavnost tega nasprotja, je v razredni družbi vsemogočni instrument, ideologija status quo in konservatizma) z daljnosežnimi posledicami v strukturi „odraslega, zrelega človeka“. To „famozno“ nasprotje ni namreč nič drugega, kot nasprotje med posameznikovim pojmovanjem družbene stvarnosti (njene nezadostnosti, zabitosti) in mrežo vrednot, kot idealiziranih meril za obnašanje in sojenje. Kategorizacija družbene stvarnosti se v takem „demokracičnem skupnostnem življenju“ spreminja zvezno s posameznikovo dejavnostjo in spoznavanjem, kar omogoča, da se vrednote oziroma sodbe, ki se nanašajo na isti postopek ali stvar izključujejo, se pravi da se nadomeščajo. Hkrati se pokažejo te vrednote kot proizvedene, torej drugotne glede na „demokracično skupnostno življenje“.

Hierarhični linearni izobraževalni sistem upadljivo sovpađa z družbeno strukturo in vsak njen sloj je fiksiran v nekem segmentu te izobraževalne lestvice. Osnovno šolstvo izloča iz sistema nujno potrebno armado fizične in nekvalificirane delovne sile, ki je v procesu avtomatizacije najbolj prizadeta in ki ji je zaradi strukturnih sprememb gospodarstva namenjeno dodatno izobraževanje; srednje šole izločajo armado kvalificirane industrijske delovne sile, višje in visoke šole, pa delovne vodje in administracijo (birokracijo). Na koncu tega procesa nahajamo tiste, ki jih v tehničnem in upravnem jeziku imenujemo inteligenca, to pa je inteligenca samega šolskega sistema, njegova splošnost. V tej lestvici se srečujemo z dvema značajema šolskega sistema: da je najprej ekonomsko pogojen in drugič, v odvisnosti od te pogojenosti diskriminativen, omejevalen. Prav ta povezava z gospodarstvom je v šolskem sistemu anonimna, zato je tudi njegova diskriminativna sposobnost neprašljiva. Nesorazmerja v proizvodnji delovne sile nastopajo šele naknadno in imajo na njih naslonjeni konflikti predvsem pragmatično naravo. S tem se v bistvu tudi demistificirata znanost in znanje kot „vse bolj neposredni proizvodni sili družbe“, kot je v svojem referatu na kongresu ZSMS rekel Boris Muževič. Mnogi govorijo o znanosti in znanju kot o epohalno novem faktorju, kar je tipična politična žargonska skovanka, ki je ostala iz evforije znanstveno tehnološke revolucije. Malo bolj kritičen pogled v te odnose pa kaže, da se klasična, tudi razredna delitev dela še naprej pogloblja in da je omenjena skovanka samo sindrom znanstveno tehnoloških revolucionarjev, ki tradicionalna razredna nasprotja in vse večjo kompleksnost ekonomij premoščajo z iluzijo o nadrazrednem položaju dela, skupaj z znanostjo.

Mistifikacija znanosti in znanja ima še drugo plat: medtem, ko je delavec v zgodnjem kapitalizmu vstopal v delovni proces kot absolutno gol animator, je z zmago tega načina proizvodnje vsako novo delovno mesto, s tem mislim kakovostno novo, zahtevalo akumulacijo poprejšnjih postopkov. Konkurenca je izrivala enostavnejše delo in ga nadomeščala z avtomati, vendar je moral delavec na tem delovnem mestu zapopasti racionalizacijo, ki jo je vsak tak stroj vnašal v proizvodni proces. Predpostavka je postalo znanje, ki je teoretični konstrukt prehojenih stopenj. Tehnična delitev dela je povzročila družbeno delitev na eksperte in na ne-eksperte. Socialni fokus neekspertov se je zadržal v delovnem procesu in je bil nanj navezan predvsem proletarijat, eksperti pa so bili prvi tehnologi. V nadaljnjem razvoju je zmagal videz, da tehnologija in z njo tehnologij uravnava proizvodnjo, tehnologij stopajo po mestu v proizvodnem procesu na stran kapitala, ker predstavljajo ekonomsko realizacijo življenja. V tem je tudi koren fetišiziranja znanja, izhaja torej iz iste osnove kot sam šolski sistem z diskriminativnim značajem. Lahko pa tudi rečem, da obstoječi načini izobraževanja in vzgoje producirajo takšne fetiše, kot svojo ideologijo.

Gledano z vseh teh plati ni niti tako neodpušljivo govoriti o sloveči reformi. Poznana je zgodba o svetih kravah, ki bi utegnile postati vir prehrane, če bi pač preskočili verske predsodke. To je tudi edina možna pot reformiranja: prikazati družbeno nasprotja, ki jih je šola, kot tradicionalna ustanova, prikrivala – in sicer jih prikazati v njihovi zgodovinski nagosti. In ne samo to, treba jih je izčistiti in postaviti na svoja mesta. Nekoč je nosil učitelj pravo poslanstvo, katerega karikatura je tudi tak Martin Kačur, ki kaže na nekaj zunaj sebe, torej poslanstva noče več prevzemati nase in izključno nase. Prosvetljenstvo je bilo rezultat neizraženih razrednih nasprotij in je v tem tudi delovalo. Zato je prosvetljenska slika Cankarja tako blizu šolmaštarski zavesti. Kdor pa išče zagretejšega radikala, kot je Illich, naj pazljivo bere istega Cankarja, zunaj prosvetarskih klišejev „idealista“ in podobnega. Tako brskanje utegne pokvariti marsikatero slovesnost. Hočem reči, da nam je šola neka sveta krava in da v mnogočem nismo prešli okvirov avstroogrskih koncepcij. Iluzorni zahtevi po „nevtralnosti“ smo postavili nasproti tehnološko pojmovanje šole v znanstveno tehnološki revoluciji in fetiš „znanja“ kot nadrazredne tvorbe, ki jo korigirajo „vrednote“. Iluzorna „nevtralnost“ v drugačni preobleki.

MPUNGI

Revolucija gre prehitro

VOJAKI NA OBLASTI V ADIS ABEBI ŠE NISO NAŠLI SREDSTEV ZA SVOJE REFORME

* Wongi, najvažnejša etiopska rafinerija sladkorja, leži sto kilometrov južno od Adis Abebe. Okoli tovarne se razteza delavsko naselje: v vojaških vrstah postavljene kočice iz zbite, s kamenjem in slamo pomešane ilovice, pokrite s pločevino. Nekaj dlje leže udobne vile, kjer prebiva vodilno osebje, nekoč holandsko, danes etiopsko – kot v kakšni londonski predmestni stanovanjski četeti. Vas se kot v kakšni londonski predmestni stanovanjski četrti. Vas se seže pogled. Etiopska planota, ki so jo namočile zadnje nevihte deževnega obdobja, je ponovno vzbrstela v svetlikajočih se, zasičenih in krepkih barvah.

Stotina delavcev posede ob mraku po travi k svojemu dvakrat tedenskem političnemu zborovanju. Tako je odločila začasna vojaška vlada socialistične Etiopije: dve uri delovnega časa tedensko za pogovore o proizvodnji, delavskih zahtevah, o revoluciji, dve uri za vzgojo o proizvodnji, delavskih zahtevah, o revoluciji, dve uri za vzgojo.

Med etiopskim študentom – vodičem in delavskim odborom se je odvil sledeč dialog:

- Ali jih dosti manjka?
- Da. Poslali bomo strogo opozorilo vsem, ki niso prišli.
- Ni jih treba kaznovati, ampak pritegniti.
- Nihče nam ne pomaga, da bi se zavedli, živimo iz dneva v dan,

časa nimamo niti za odhod v mesto, da bi si kupili časopis. Revolucija gre prehitro, ne bomo ji mogli slediti.

– Ali se je vaše življenje kaj spremenilo od začetka revolucije?

– Tukaj se ni nič spremenilo. Vlada je sicer precej pomagala kmetom, toda za nas, sekače sladkornega trsa, je vse kot poprej. Imamo vtis, da se revolucija ne meni za nas. Naše žene nimajo iz česa vsak dan speči niti indjare (vrsta etiopskega kruha), jemo le koruzo. Mi bi že želeli pomagati revoluciji, toda težko je dvigniti ljudi za nič. Kot da nek visok zid brani spremembam prodreti k nam.

– Potrebni bi bili ljudje z izkušnjami, organizirali se bomo in poslali poznavalce.

Delavci iz Wonge, oblečeni v delovne obleke, pokriti s slamniki, koimajda kdaj protestirajo. Tišina, spošljivost, ubogljivost, vera v usodo – stoletna pravila življenja etiopskega podložnika – so zapustila posledice. Dve leti gibanja, ki želi biti osvobodajoče, jim še nista prišli do konca.

Toda na svoj način je delavski odbor iz Wange vendarle nakazal osnovne osi, omejitve in težave „demokratske ljudske revolucije“, ki pretresa to širino (20 milijonov prebivalcev) in zaostalo (90 % je kmetov, večinoma nepismenih) deželo, revolucije, ki upa, da bo deželo prestavila iz srednjega veka v socializem: spremembe so doslej

Strip: "ЧТО ДЕЛАТЬ"

I.

Računajoč na mnoge predsodke do stripa, ki vladajo pri nas, bi si bilo najbrž treba najprej zastaviti vprašanje o smislu kakršnegakoli pozitivnega delovanja v prid „zgodbam v slikah“ — posebej še v kulturni sredini, kjer so npr. potrebe po knjigi in druge „tradicionalne“ „višje“ kulturne potrebe še relativno nerazvite — ali vsaj nezadovoljene. Ali ni strip kič in šund par excellence? Ali ni najbolj nevreden segment že tako „manjvredne“ „množične kulture“?

Ob odklanjanju elitističnih ugovorov zoper to „nekulturo“ in „neokus“, pa ob prav tolikšni kritičnosti do (domačih) liberalno-meščanskih apologetov „masovne kulture“ tout court se odločamo za diferenciran pristop, ki vidi v dominantni „množični kulturi“ vladajočo kulturo naše dobe v planetarnih razmerjih — t.j. v pomenu kulture vladajočih (meščanskih) razredov, ki pa v razrednih družbah nima le konservatorske in manipulativne funkcije, ampak je tudi epohalni medij borbe za človeka „(dodali popravili bi: razredne borbe)“... biti samo proti, pomeni odnehati, biti za, ni mogoče, ostaja torej možnost delovanja glede na jasne predpostavke“ (Žarko Puhovski: O elitnosti množične kulture — Kulturni radnik 1/72).

Tedaj: strip je samobiten medij kreativnega izražanja, ki lahko nosi takšne ali drugačne vsebine (ideje) vrednote na „višji“ ali „nižji“ estetski ravni, kar njegova bogata zgodovina in aktualna produkcija zgovorno dokazujeta; odločilno vprašanje, kako in čemu bodo možnosti, ki jih nudi stripski medij, udejanjene, pa ne samo akademske narave, ampak nujno vodi (v naših razmerah) k izboranju med kritično konfrontacijo ali pristajanjem—konformizaciji s prevladujočima ideologijama in prakso v „stripski sul kulturi“ — predvsem v založniški politiki. Gola negacija in ignoriranje stripa je tedaj ekvivalentno pristajanju na obstoječe razmere. Rezultate takšnega zadržanja si vsakdo lahko ogleda v časopisnih kioskih.

II.

Strip je v sociološko-komunikacijskem pomenu množični medij in del „množične kulture“. Od nastanka dalje mu pripada pomembno, a doslej neovrednoteno in nereflektirano mesto med dejavniki socializacije in oblikovalci družbene zavesti, za kar je odločilna komunikativnost njegovih izraznih sredstev (jezika), stalna in množična prisotnost v vsakdanu milijonov ljudi, dominantna vsebinska naravnost (avantura, eksotičnost, akcija) itd. Strip kot „hladen medij“ (McLuhan) zahteva visoko stopnjo bralčeve participacije, kar pospešuje identifikacijo z njegovimi junaki, mitologijo in ideologijo. Tako lahko strip uspešno utrjuje stare ali pa inicira nove ideje, vrednote in potrebe.

Kot medij kreativnega (metniškega?) izražanja, pa je strip zvrst grafičnega pripovedništva s specifičnim jezikom, sintezo tekstovne in grafične komponente, katerega elementi so sorodni filmskim izraznim sredstvom (slika — kader, zaporedje slik / pasica („strip“) — oz. stran — sekvenca; povezana s postopkom montaže, znotraj slike: rakurs, plan itd.)

V obeh dimenzijah — družbeni in estetski — pa je strip determiniran s svojo vpetostjo v okvirje množičnih medijev oz. industrije „množične kulture“ (časopisna priloga, „daily strip“, popularna knjižna izdaja itd.) — in to od nastanka, konec prejšnjega stoletja, dalje: razvil se je preko prizadevanja (ameriškega) kapitala, vloženega v založniško industrijo, da poveča naklado in s tem profit v ostri konkurenci obdobja nastajajočega monopolnega kapitalizma. Uspešnost daily stripa kot „reklame“ za časopis in nato popularnost knjižic stripov sta pospešila standardizacijo — vizualno in tematsko — in prilagajanje množičnemu „povprečnemu bralcu“.

Uveljavitev sindikatov — monopolnih distributerjev in organizatorjev produkcije stripa, skupaj z njihovimi „etičnimi kodeksi“ ga je povsod trdno podredila interesom kapitala, kar je vodilo tudi v

(navidezno) dezideologizacijo in depolitizacijo stripa; postal je pretežno lahka, površna zabava, sredstvo bega iz stvarnosti skozi vživiljanje in identifikacijo s super-junaki, medij zavestne in implicitne-apologije „ameriškega načina življenja“, ekspanzije neavtentičnih potreb, meščanskih vrednot in ideologij.

Vendar se je resnična kreativnost v malone vseh obdobjih izmikala in se tudi zoperstavljala danim omejitvam. V šestdesetih letih pa se je začela vrsta avtorjev v ZDA, Franciji, Italiji, Španiji sistematično in uspešneje prebijati skozi kanone sindikalne in siceršnje cenzure in komercializiranosti. Strip je začel udejanjati svoje pozitivne možnosti — četudi se je na drugi strani množil tudi kič — pač kot odziv rastočih potreb po stripu, izražene v povpraševanju, katerega okus pa je izoblikovala komercialna stripska produkcija. Strip pa je v ožje estetskem smislu dosegal visoko raven že od začetka razvoja, medtem ko so se njegove v ožjem smislu „osveščene“ emancipatorične možnosti začele udejanjati šele v zadnjem času (v ameriškem kontrakulturnem, levo usmerjenem underground stripu, v francoskem in italijanskem „intelektualnem“ političnem stripu, v sodobnem avantgardnem španskem stripu itd.). Sicer so o teh „prosvetiteljskih“ potencialih stripa mnenja deljena — mnogi proučevalci menijo, da ne more vplivati na spreminjanje stališč in prepričanj, ker mora stremeti k dopadljivosti, zabavnosti itd. Vendar so tudi nasprotni argumenti, saj omenjeno zvrst stripa npr. pogosto naseljujejo anti-junaki oz. „navadni ljudje“, ki živijo frustrirano, odtujeno vsakdanjost, prikazovano na vizualno repulziven način.

III.

V jugoslovanskem prostoru se je strip pojavil že precej pred II. sv. vojno, domača reprodukcija in predvsem izvirna produkcija pa se je razmahnila sredi tridesetih let. Slednja, koncentrirana okrog zagrebške šole (Maurovič, Neugebauer itd.) in beograjske šole (Lobačev, Solovjev, Navojec itd.), je dosegla v klasičnih stripskih žanrih fantastičnem avanturističnem stripu ipd. — visoko raven, kakršne povojna produkcija — z redkimi izjemami ne dosega. O razmerah v stripskem založništvu pa zgovorno pričajo police časopisnih kioskov, natrane s vsakršnim kičem, uvoženim iz arzenala meščanske „kulturne industrije“ ali vzetim iz malhe domačih epigonov. O kaki alternativni, angažirani, antikomercialni produkciji malodane ni sledu; nizka raven povečini grobo komercialno usmerjenih založnikov — in temu ustrezna „stripska kultura“ bralcev (bolje rečeno — potrošnikov) onemogoča, da bi prišlo do osveščanja o razliki med stripom—kičem in estetsko dognanim in/ali „angažiranim“, „osveščujočim“ stripom. Tako so se v konkretno potrebo oz. povpraševanje po stripu lahko spremenili samo nekateri negativni družbeni procesi oz. njihovi socio-psihološki efekti (ekonomizacija družbe in kulture in razmah potrošniških vrednot in psihologije, spreminjanje „kulturnih dobrin“ v blago (I. Kuvačić: Kultura i politika — Praxis 3/70), psihosocialni učinki delno še vedno odtujujočega dela (proizvodnega, študijskega): težnja po lahkotni sprostitvi, izstopu iz stvarnosti itd. itd.). V zadnjem času je sicer opaziti napredek na žalost skoro izključno na področju teoretične refleksije stripa. Pozitivni mikro- in makrosocialni procesi pa na svoj „stripski korelat“ še čakajo.

Izhajajoč iz gornje — nujno shematične in poenostavljene — ocene bi mogli smoter delovanja Skupine opredeliti kot prizadevanja, da se z izdajanjem kvalitetnega stripa (kriteriji so vsaj implicitno vsebovani v že povedanem) in kritično, teoretično zasnovano refleksijo stripske produkcije in založništva omogoča razvoj razvitejših potreb po stripu. selektivnega, kritičnega okusa bralcev in končno globljega vedenja o družbeni vlogi stripa in o njegovem mestu v Kulturi, kar je predpostavka vsakršnega zavestnega družbenega posega s ciljem prevrednotenja, revolucioniranja (tega segmenta) „množične kulture“.

IGOR VIDMAR

koristile predvsem kmetstvu; vojaki na oblasti sicer sprejemajo in objavljajo odločitve, toda njih izvedba na terenu je počasna, nepopolna, dostikrat nikakršna; mobilizacija in vzgoja ljudstva zelo zaostajata in prihajata v neskladje z razvojem sistema; slab gospodarski položaj ne omogoča prebivalcem podeželja in še manj prebivalstvu mest občutiti ugodnosti revolucije.

Prav gotovo vojakom, ki so julija 74 prevzeli oblast, ne manjka dobrih namenov... Če smo se pred dvema letoma še lahko spraševali po resnični naravi njihovih teženj, je njihova sedanja usmerjenost jasno socialistična. Znotraj začasne vojaške vlade, ki jo sestavlja kakšnih sto vojakov, so leve težnje daleč večinske; in če general Teferi Bante uživa naslov predsednika, igra mlad komandant Mengist Haile Maryam, radikal in marksist, vlogo močnega moža začasne vlade. Ti vojaki, bolj usposobljeni za rokovanje z orožjem kot za upravljanje zadev cele dežele, so bili zadosti pametni, da so si januarja letos osnovali nekakšen politični biro, ki mu načeluje v Franciji izšolani ekonomist Haile Fida in, ki zdrži petnajsterico intelektualcev, katerih naloga je pripravljati načrte, reflektirati revolucionarni proces in politično izobraževati člane začasne vojaške vlade. Pet mesecev so vojaki vsako dopoldne po dve uri pridno sledili kurzom iz marksizma-leninizma in ekonomije.

Danes so manj zmedeni in bolj natančni pri opredeljevanju narave sprememb, ki jih je podvzeti. Nedvomno pa je njihova osnovna hiba voluntarizem, ki se težko sklada s pezo strahovite nerazvitosti dežele in se pojavlja v obliki prehitevanja možnosti. „Če ne bomo napredovali zelo hitro,“ razlaga Fesfaye Tades, državni sekretar za informacije, „bodo veliki fevdalci, veliki buržuji in reakcionarji zavrli našo revolucijo in si ponovno priborili svoje privilegije.“

Zato hite: decembra 74 so razglasili socializem, nacionalizirali velika podjetja, zavarovalnice, banke; marca 75 so sprejeli agrarno reformo; poleti 75 so nacionalizirali mestne površine; spomladi 76 so ustanovili oddelke oborožene (ljudske) milice, končno so aprila 76 razglasili minimalni program, ki daje prednost boju ljudske in demokratske revolucije proti fevdalizmu, imperializmu, birokratskemu kapitalizmu ter postavlja v ospredje naloge organiziranja, vzgoje in oborožitve zavestnih množic. Že obisk kmetov na jugu dežele ali pa kar prebivalstva kakšne četrti v Adis Abebi zadošča, da človek dojame dejansko resničnost sprememb.

Pred revolucijo je 90 % zemlje pripadalo desetini odstotka prebivalstva. Danes se je ta zemlja polastila država in jo razdelila na parcele po 10 hektarov. Toda agrarno reformo so izvedli le na jugu, v deželi Latifundij; na severu, kjer so kmetje posedovali le majhno posest, ni bila mogoča nobena delitev in so poskusi oblasti, da bi izvedli zaokroževanje zemljišč, spodleteli.

V pokrajini Arusi je bilo 220 tisoč kmetov združenih v tisoč odborov kmetijcev (v celi Etiopiji štejejo 25 tisoč odborov z šest milijoni kmetov). Poizkusna posestva jim dajejo nasvete, posojajo traktorje. Tako so se otresli odvisnosti od gospodarjev in sami uživajo sadove svojega dela. Kljub takšni pomoči kmetje nezadovoljno godrnjajo.

Menili so, da bodo lastniki svoje zemlje, kar pa niso. Nekateri se boje, da jih bodo v drugi etapi združili v velike zadruge, kjer bodo izgubili celo svoje „stalno“ polje. Drugi zopet verjamejo, da se bodo vrnil nekdanji gospodarji in očitajo oblastem, da jih ne oborožujejo zadosti hitro. V Iteyi na primer pride na tisoč kmetov le petindvajset pripadnikov milice. Na zboru nekega kmečkega komiteja so se zato kmetje dogovorili za akcijo zbiranja in odvzema orožja nekemu bivšemu bogatemu fevdalcu...

Veliko jih je povsem zaostalih. Prej so jim gospodarji pobrali polovico, do tri četrtine, pridelka in jim ga pustili le toliko, da niso umrli od lakote. Sedaj se lahko najedo do potešitve lakote, toda nezmožni za organizacijo prodaje viškov na trgu delajo in proizvajajo manj kot poprej — ravno toliko, da se imajo s čim preživljati. Posledica: preskrba mest postaja vsak dan bolj problematična in redki kmetje, ki uspejo organizirati prodajo (letos zlasti za kavo), od tega nimajo nobene koristi, zakaj trgovci jim drago prodajajo nekaj potrošniškega blaga in še več brezvrednega... Skratka, pozitivni dosežki agrarne reforme se izgubljajo.

Nacionalizacija stanovanj je bila prav tako dobro utemeljena. V Adis Abebi je pred revolucijo trideset oseb — članov cesarske družine, poslovnih mož in duhovnikov — posedovalo petino celotnega glavnega mesta. Vlada je odločila, da sme odslej vsaka družina imeti le eno samo hišo in njena površina ne sme presegati 500 kvadratnih metrov. Mala buržoazija, ki spočetka režimu ni bila sovražna, se je zbala in povečala val nezadovoljnih. To pomeni, da sedaj nasprotuje četrtim odborom, ki združujejo vse prebivalce četrti in predstavljajo osnovne

celice prihodnje demokracije. Ti odbori, zadolženi za higieno, varnost, komunikacije, odvoz smeti ipd. v svoji četrti, še niso deležni tolike podpore ljudi, kot je potrebno za uspešno delovanje. Tudi tu torej oblasti še niso zadosti razlagale in vzgajale.

Vendarle pa ti odbori predstavljajo izvirmo, zanimivo in pozitivno izkušnjo. Tako na primer „kebele“ (odbor po amharsko) 03—07—54 v Adis Abebi povezuje osem tisoč oseb. Njegov predsednik našteva sledeče težave: „Ljudje želijo lastne hiše, nam pa manjka denarja za izgradnjo cest, trgov, bolnic. Trgovci sabotirajo... Ta odbor je organiziral lastno prodajno zadruge, ki ljudem, ki z izkaznico dokažejo, da so člani odbora, prodaja nekaj najnujnejših dobrin. Res da malo, ampak po neprimerno nižjih cenah kot so v privatnih trgovinah. Privatni trgovci vidijo v tem nelojalno konkurenco in jih raznaša od besa, toda tega ne pokažejo, zakaj vojaška vlada jih strogo nadzira in jim ne priznava.“

Kopičenje zrnja v špekulantske namene je v glavnem mestu v zadnjih mesecih privedlo prpred puškine cevi več trgovcev. Kazen je morda videti prehuda, toda bila je učinkovita: že naslednji dan se je na ulicah pojavilo več desetih vreč žitaric in cene so se stabilizirale.

Samo podpisati je mogoče odločitev oblasti, da je treba znižati najemnine na polovico. Toda razmislek pokaže, da je ukrep povsem nerealističen in demagoški: država in četrti odbori ostajajo brez prepotrebne denarja za razvoj na tem področju. Sicer pa se vlada, ki je sprožila program izgradnje najemniških stanovanj, zaradi pomanjkanja denarja pripravlja, da jih bo prodajala.

Skratka, videti je, da Etiopija še ne razpolaga s sredstvi za izvajanje revolucije. Vsi pozdravljajo odločitev, da mora znašati minimalna mesečna plača 50 etiopskih dolarjev (kar je okoli 420 din) — toda od kod denar? Vsi so za razglasitev, da naj bo bolniška oskrba in šolanje zastoj, vsi podpirajo vzpostavitev socialne varnosti — toda kako? In pri vsem tem gospodarski položaj sploh ne vzpodbuja k optimizmu. Samo v glavnem mestu, ki šteje šeststo tisoč prebivalcev, je osemdeset tisoč brezposelnih. Četudi bi jih veliko odšlo na deželo in se nastanilo na „sproščeni“ in neobdelani zemlji kakor upa vlada, bo število brezdelnežev še vedno pomembno; toliko bolj, ker sta dve leti revolucije privedli do otipljivega zmanjševanja investicij in do zaustavitve rasti. Seveda je razdelitev dohodkov neprimerno bolj enakomerna kot v Neguševih časih, toda dohodki so izhlapeli, tudi zato, ker novi režim ne nadzira zadosti sektorja preskrbe.

V takšnem kontekstu vzbuja revolucija, ki jo navdihujejo vojaki, mnogo nasprotovanja: najprej nekdanjih fevdalcev, ki iz Londona ali pa iz majje v Tigri in od drugod danes zahtevajo oblikovanje demokratično izvoljene vlade!, nato levičarjev, ki jim v Abebi pravijo „anarhisti“, iz ilegalne Revolucionarne stranke etiopskega ljudstva in ki poimenujejo vsako vladno reformo s fašistično, ker vojaki — fašisti na oblasti preprečujejo vsak demokratičen proces v deželi. Zahtevajo civilno vladno in v predelih, kjer so dobro zasidrani, nasprotujejo vsaki pobudi začasne vojaške vlade.

Čeprav žele vojaki vzpostaviti demokracijo v doglednem roku, hočejo vendarle počakati, da bi bili doseženi vsi potrebni pogoji, da bi množice od demokracije mogle kaj imeti.

Razne ilegalne skupine, kot so Glas širokih množic, Revolucija, Delo, Neodvisnost, ki kritično podpirajo začasno vladno, vojaki nagovarjajo, naj bi se zbrale v skupno fronto, iz katere bi izšla stranka delavcev in kmetov... To bo še trajalo, trenutni bistveni problemi etiopske vojske pa so mobilizacija prebivalstva, razlaga revolucije, prepričevanje vanjo in navdušenje zanjo. Potrebno bo dolgo obdobje politične vzgoje, ki se je komaj začelo. Predvsem pa se bo treba izogniti prenapetosti, ki je prevečkrat prisilila vojake, da so vpregli plug pred vole.

Vendar pa bi utegnili v tej afriški deželi, eni najrevnejših na svetu, kjer znaša letni dohodek na prebivalca komaj 750 din, napor vojakov, ki se opredeljujejo za socialiste, doseči cilj. Velike sile — Američani, ki pošiljajo orožje, Sovjeti, ki na vse skupaj gledajo s simpatijo, Kitajci, ki uživajo veliko popularnost — se trenutno ne poskušajo kaj bolj vmešavati. Zdi se, da jim ustreza pustiti Etiopcem naj poskusijo svojo srečo...

Eden najbolj vplivnih članov političnega biroja razlaga, da opredelitev za sovjetsko ali kitajsko stran ne bi bila koristna za etiopsko revolucijo. „Menite, da ste pri nas odkrili več navdušenja za Kitajsko kot za SZ? Razlog je preprost. Sovjete in Kitajce smo prosili, naj nam pošljejo kar največ knjig in brošur o marksizmu, leninizmu in socializmu. Iz Pekinga je dospelo milijon petsto tisoč del, iz Moskve le dvesto tisoč! Za ljudstvo je danes socializem — Mao!“

Skrajšan prevod iz
Nouvel Observateurja št. 620
prevedel C.B.

Začnemo lahko kar s tem, da je bil spored sestavljen iz kompozicij, katerih avtor ni bil nihče od izvajalcev. Pa tudi, če sem glede tega v zmoti, ker sem preslišal eno ali dve napovedi, same skladbe pa nisem prepoznal, je treba reči, da se tudi ti dve kompoziciji nista prav nič razlikovali od ostalih; ne po pristopu k samemu izvajanju, ne po svoji glasbeni strukturi. *Igrane* stvari so bile bolj ali manj znani komadi priznanih jazz glasbenikov starejše generacije in temu ustreznega glasbenega angažmaja. Pri vsem tem pa sta bila opazno naglašena dva momenta: da se je za „Inside Straight“ zgodovina glasbe producirala le do srede šestdesetih let in je tako njen konec zgodnji Coltrane ter, da še posebej ljubijo brate Adderley. (Izjeme: je bila izvedena tudi skladba Stevea Grossmana, ki je sicer novejšega izvora, a popolnoma pade v igrani kalup).

Seveda vse navedeno samo po sebi ni še nič slabega. Izvajati znane, tradicionalne skladbe je običajno ne le naporno, ampak predvsem delikatno opravilo, ki pa ga nedvomno ni mogoče opravljati tako, da bi bilo omembe vredno že, če posedujemo le soliden imitacijski dar in dober posluš, ter je naš življenjski trip podoživljanje preteklih časov. Koliko novega, prodornega, zavezujočega za prihodnje lahko preoblikujoč poznane teme pove glasbenik, ki je sposoben pronikniti v srž v preteklosti igranega, ki je sposoben to preteklost glasbe premisliti v vsej njeni celovitosti in tako zapopasti tisto trajno, humano v stari pesmi, kar teče skozi čas v prihodnost in (p) ostaja vsečasno, nam je pokazal A. Braxton na nekaj svojih ploščah pa npr. Ornette Coleman in še kdo. Če pa že ni mogoč prodor v drugo, preskok čez ris, ki omejuje prihajajoče v kalup svojega časa in glasbenega dogajanja v njem, se je verjetno vredno vsaj truditi, da bo glasba, ki jo izvajaš, res tvoja in tvojega časa glasba; da ji bo kljub stari, poznani vsebini in strukturi po tistem, kar loči posameznika od posameznika, dan nek specifičen, osebni priokus. Brez dvoma je to tisti minimalni pogoj, ki opravičuje nekaj poimenovati z glasbo (umetnostjo; tista tendenca) naravnost, skozi katero je nek zvočni akt le lahko produkcija umetnosti. Pa tudi za to smo bili prikrašani, kajti trud igrajočih je bil vstrajno usmerjen prav v nasprotje tega. Čim bolj posnemati, čim bolj se približati izvorni (?) izvedbi skladbe, vplivati predvsem na poslušalčev spomin, na njegovo sposobnost (ali nesposobnost?) identifikacije, tako da bi poslušalec imel od vsega tega nekaj le na pervertirano posredovan način; da bi ob prisotnosti takrat in tam ter ob (ne) prepoznavanju (poznanih glasbenih motivov v tem prezentirani zvočni shemi podoživel koncert izvirnega izvajalca, doživel nato zaradi (bolj ali manj) uspešne identifikacije in ne zaradi konkretnega glasbenega zgodevanja satisfakcijo, takrat in tam prisotni izvajalci, pa bi dobili svoj delež „nagrade“ kot edini prisoten od obeh elementov, ki sta povzročila to zadovoljstvo (ne pa zadovoljenja; zgolj (dobro) počutje) in bi (beri: je) tako njihov „umetniški“ doprinos ter eventualni užitek temeljil na participaciji, ki je očitno parazitstvo. Vloga „glasbe“, katere posledica, efekt je takšen, je jasna. Izraža se najmanj v tem, da usmerja aktivnost poslušalca, njegovo „estetsko energijo“, tja, kjer je ta brezplodna; zavede ga na področje nebitnega, nepomembnega, kjer je potem vsaka aktivnost le navidezno delovanje, jalovo delovanje — stranpot. Kjer je lahko vsak užitek zaradi tega, ker črpa iz nebitnega, za glasbo samo, t.j. za njeno eksistenco nepomembnega, njej ne-lastnega fenomena, le pervertiran užitek; neizpolnjen in osiromašen do olupka.

Če ob vsem tem še zapišem, da je bila tudi tehnologija glasbene produkcije skrajno šolska (akademska, sama tehnika izvajanja zelo problematična in stereotipna, instrumentalna zasedba oguljena in skrivajoča se) pomagajoča si z elektrifikacijo (ki je mnogim poznanim izvednim stvarim odvzela celo tisto toplino, ki jo premorejo včasih, ko so še tako slabo, nedodelano in nedoživljeno zaigrani), potem moramo glasbeni plati tega koncerta popolnoma odreči kakršnokoli veljavo. Razen informacijske; gole informacije o tem, kaj zvočnega je teh pet individuumov sposobnih posredovati našemu sluhu. Resnica je sicer, kar pravi Igor; da se je treba najprej naučiti govoriti, da bi lahko pisal pesmice, spremljati, opazovati otroka, ki se uči govoriti, je lahko zanimivo; posreduje nam nove informacije, ki jih kopičimo v znanje o učenju govorjenja. A znanje še ni vedenje in šele vedenje je predpogoj spreminjajočega. Znanje ostaja zgolj spretnost manipuliranja z danim, s poznanim. Z golim zbiranjem takšnih informacij pa ne bomo prav nič spremenili. Predvsem pa: zaradi samega učenja (celo niti ne znanja!) muziciranje (v obravnavanem primeru) še dolgo ni glasba umetnost.

Da pa ima organizacija zvoka, kakršno smo poslušali na tem koncertu, tudi globlji, splošnejši pomen, ki zadira v samo socialnost človekovega doživljanja glasbe umetnosti, sem poskusil nakazati ob tem. Zato tudi toliko besed okrog tega, za resnično glasbeno produkcijo, tako nepomembnega večera. Kajti opisani pristop k glasbenemu (po)ustvarjanju, prezentiran tega večera, ni osamljen primer. Je nadvse karakterističen za del sodobne „jazz“ (glasbene scene; tudi naše domače, kolikor je sploh imamo. In ravno zaradi te ugotovitve se je bati, da ne bi postal prevladujoča oblika takrat, če bi se slučajno res kaj premaknilo na ljubljanski slovenski t. im. „jazz“ sceni. Toda o tem in o njej pozneje. Bodimo konkretni: ta koncert je bil eklatanten primer za to, kako naj se ne dela.

SKOZI VSE TO (ALI : POMEN):

Kljub vsemu do sedaj zapisanemu smo bili tisto sredo prisotni, ko se je za ljubljanske razmere zgodil zelo zanimiv dogodek. Svojo zanimivost (je) črpa(l) seveda iz konteksta dogajanja na (dajmo jo tako poimenovati) ljubljanski jazz sceni. Dejstvo je, da lahko skozi to dogajanje konstatiramo njeno vpetost v prazen prostor in s tem (če že ne za njeno vegetiranje, pa vsaj) za njen prihodnji razvoj determinirajočo omejenost. Vsako leto se zgodi v Ljubljani jazz festival — in mu v veliki meri pri tem pomaga zakon vstrajnosti. Poleg tega se v zadnjem letu Jazzovsko društvo trudi, da bi nam koliko toliko kontinuirano streglo s koncertnimi nastopi znanih imen. Zgodi se še kdaj kakšen slučajen pripetljaj z jazz priokusom — in to je prav vse. Značilnosti vsega tega pa je več. Najpomembnejša je ta, da je vse, kar se ne teh prireditvah pripeti, tuje dogajanje, da ima z Ljubljano le toliko skupnega, kolikor je prostor dogajanja slučajno v Ljubljani in kolikor je poslušalstvo (največ) ljubljansko. Vse, kar se dogaja tu, na naših tleh, je (v glavnem le) pasivna participacija, udeleženosť, občasna začasna zadovoljitev pri mnogih se porajajoče potrebe po doseganju novih spoznanj vrednot skozi resnično glasbo, po (pre)oblikovanju in (o)bogatenju svoje individualnosti v resnično človeka vredno ob razpoznavanju humanega revolucionarnega (vsaj) skozi poslušanje muzike. Vendar pa ta potreba v današnji domači klimi nima nikakršne možnosti, da bi se razvila v takšni totalnosti kot bi ji jo ustrezno okolje, ki je potencialno prisotno, lahko omogočilo. Ostala bo ravno za tisto nerealizirano možnost v okolju osiromašena potreba, saj je prisiljena da bi bila (vsaj delno/začasno) zadovoljena, odtrgati se/abstrahirati od okolja, v katerem eksistira njen nosilec—posameznik; prisiljena je k temu, da eliminira tisto prst, iz katere *dejansko* črpa svoje življenske sokove, ker se ta prst izkazuje za jalovo, kadar naj bi njej, ki jo je rodila, ki jo nosi in hrani, nudila tudi možnost pristne zadovoljitve; prisiljena je participirati na sadovih prsti, ki ni njena rodna, ki je velikokrat niti ne (pre)pozna; tu je ta problem, praznina — tu nekaj manjka, nekaj, kar nedvomno določa sam pristop k poslušanju, samo dojemanje vsega, kar nosi glasba v sebi.

Ali drugače: „jazz“ sceni v Ljubljani/ Sloveniji manjka baza; manjka ji bazičnega dogajanja — iskanje — igranje v osnovi; „jazz“ življenje, „jazz“ glasbeniki, „jazz“ klubi — „jazz“ zgodovina. In te „jazz“ zgodovine nikoli ne bo imela, če se le-ta nikoli ne bo začela. V ta namen pa potrebuje prav takšnih dogodkov; prireditve takšne vrste kot je bil koncert „Inside Straight“, pa PORL, pa tiste stvari v pivnici Zvezda zadnje tedne, pa morda še kaj. To so bazična zgodevanja. Vsa dogodena v prav kratkem pretečenem času. *Sama po sebi* nepomembna, skozi kritično refleksijo celo na momente (recimo) reakcionarna, neobvezna in neobvezujoča, velikokrat vredna čim hitrejši pozabe, a preko vsega tega le dalekosežna, prebivajoča obroč okostenelih gledanj, mnenj, odnosov in okusov v naši sredini. Da je lahko tako, nam nudi lep primer scena na Poljskem, ki se lahko po samem družbenem kontekstu v marsičem vzporeja s to pri nas, kvaliteta „jazz“ dogajanja, glasbenega in sploh kulturnega dogajanja pa je neprimerno pred tu obstoječo. (Prav zaradi tega bi bilo vredno o poljskem jazzu kdaj drugič kaj več zapisati.) Ne bi bilo morda potrebno ob vsem tem razmisliti, vse to premisliti, potem pa k temu pristopiti organizirajoče, usmerjajoče, načrtno? Da bi skozi (nujno potreben) gnoj zraslo (tudi iz lastnega, do sedaj nerodovitnega stnišča) kaj užitnega. Da bi dobila obstoječa in razvijajoča se potreba po revolucionarno estetskem lepem, ki se rojeva *tudi* skozi glasbo in ki je integralni deleč vsake celovite osebnosti, svoja trdna tla.

Skratka: začeli smo se spraševati, kaj se *dejansko* dogaja in ali tisto, kar se dogaja, pomeni še kaj več in preko tega, kar je ono (to dogajanje) samo? Je to znamenje, ali kaj drugega? Ali morda le (srečen?) slučaj?

„Empiristički razum jest civilizirano barbarstvo“.

Ernst Bloch: Subjekt–Objekt,
Naprijed, Zagreb 1975, str. 107

02

V sodobni filozofski misli sta to Marxovo trditev o pomenu Fenomenologije duha in njenem mestu v zgodovini filozofije sprejela ter jo razvila dva najpomembnejša marksistična filozofa (misleca – revolucionarja: Georg Lukacs in Ernst Bloch.

G. Lukacs je v svoji študiji o mladem Heglu (1) zatrdil (in to tudi analitično in argumentirano pokazal), da je bila Fenomenologija brez dvoma najpomembnejše delo pri formiranju Marxove osnovne filozofske pozicije. Skozi Marxovo kritično analizo Fenomenologije duha namreč odločno izžareva konkretna zveza med Marxom in Heglom, ki tudi pozneje ni bila nikoli pretrgana (2). S tem je Lukacs pokazal na tisto, kar naj bi bilo že dolgo znano: kako sta ravno Heglova in Marxova misel prežeti do poslednjega vlakna z dialektiko, tisto najnevarnejšo in najneprijetnejšo vsakemu shematizmu in konzervativnemu mišljenju, pa četudi se le-to (formalno) sklicuje prav na dialektiko. Od tod ignoriranje ali pa omalovaževanje in zavračanje Heglove misli v celotni meščanski filozofski misli, v vseh mogočih filozofskih smereh in šolah po Heglu in Marxu, ne glede na to, ali gre za kantovstvo in neokantovstvo, za pozitivizme vseh vrst (3), ali pa celo za različne vrste eksistencializma. Vendar takšne miselne sheme najdemo tudi v (t.i.m.) marksistični misli, saj vemo za npr. negativen odnos Plehanova do Heglove zapuščine, njegovo občudovanje Kanta ter njegovo globoko nerazumevanje smisla Marxovega ukvarjanja s Fenomenologijo duha, pa tudi tretman, ki so ga bili deležni Hegel in „hegeljanski ostanki pri Marxu in Engelsu“ s strani J.V. Stalina ter njegovih „filozofirajočih“ hlapcev.

Kakšen naj bo torej pristop k proučevanju Heglove zapuščine? Vedeti moramo, da je pomemben že pravilno izbran prvi korak, že v samo smer prodiranja moramo premišljeno stopiti; da nebi stopili mimo tistega, k čemur mislimo pristopiti, v kar mislimo vstopiti; da ne bi bil ves naš napor le neskončno izogibanje resnično pomembnemu, vsebinskemu; da nebi le krožili okrog kaše in si domišljali gostijo – potrebno je uvajanje.

A kakšno?

V prvih vrstah svoje knjige Subjekt–Objekt (Pojasnila ob Heglovi filozofiji) pravi Ernst Bloch tako: „Ta spis želi uvajati. Vendar pa ne tako, da bi materijo olajšal s tem, da bi jo razvodenel. Tako se nebi pomagalo nobenemu bralcu“ (E. Bloch: Subjekt–Objekt, Naprijed, Zagreb 1975, str. 11) (4) in s tem je povedano o tem problemu že veliko. Uvesti, olajšati, a ne osiromašiti, ne napraviti brezbarvno. V tej želji po uvajanju brez banalnosti in vulgarizacij, brez neodločnosti in brezkrvnosti pa ima svoj izvor še eno pravilo, ki nam bo v pomoč; na poti skozi problematiko, ki smo se je lotili. Da misel kljub razloženosti in razgrnjenosti, kar naj bi olajšalo prodor vanjo, ne izgubi svojih življenjskih sokov, jo moramo pač ohranjati pri življenju, jo hraniti z življenjem; potrebna ji je utemeljitev v našem prostoru in času, v vsakdanu našega bivanja, kritična osvetlitev skozi tisto točko, kamor je segla človeška misel v svojem razvoju do današnjega dne. Kajti, da bi lahko zapopadli miselne tokove preteklih epoh v vsej njihovi celovitosti in pomembnosti, moramo doumeti svoj čas. Pa tudi: če smo zapopadli čas, v katerem živimo, bomo vsa pretekla obdobja razumevali po merilih tega časa.

Takšen hoče biti tudi pričujoči tekst.

Heglova filozofska koncepcija se nam kaže kot vrhunec to je najvišje, kamor je lahko segla misel v svetu, ki filozofijo kot filozofijo sploh še potrebuje. S tem spoznanjem začenja tudi Marx, tu se začenja kritika Heglovih bistvenih predpostavk, tako miselnih kot realno obstoječih, s tem pa tudi kritika celotnega sveta, kakor obstaja – katerega najpopolnejši izraz je ravno Heglova filozofija.

Da se po Heglu ne da le filozofirati in pustiti stvarnost pri miru, da se ne da več misliti mimo nje ali kvečjemu (le) skozi njo, temveč le v njej in za njen konec in, da je drugače vse skupaj le jalovo premlevanje starega – ki že s tem, ker je takšno (premljevanje) kaže, da ni zapopadlo ne veličine Heglove misli, ne doumelo konkretnega zgodovinskega dogajanja – se je že takoj po Heglu pokazalo zelo prepričljivo; v oči, ki so znale gledati (v ta svet), kar premočno bijoče. Potrebno je bilo radikalno prekiniti z vso dotedanjo miselno tradicijo, postaviti misel na popolnoma druge predpostavke, t.j. na mesto, ki ji edino resnično pripada – kar je pomenilo sestopiti – miselno in čutno-dejavno – iz oblakov v konkretni svet, na trdna tla; a ne samo to (na čutno-gotova, trdna tla je sestopil npr. Feuerbach), temveč se na podlagi zapopadenja tega sveta v vsej njegovi celovitosti, razčlenjenosti, odnosih, zazreti v prihodnost in se s tem svetom, kakršen je, spoprijeti, da bi prihodnost res prihajala.

Samo dogajanje filozofije v času po Heglovi smrti je postreglo pravzaprav z vsemi tremi možnimi variantami odnosa do Heglove filozofske zapuščine. Mladoheglovci, t.i.m. „kritična kritika“, „sodobna nemška kritika“ po Marksovih besedah sploh niso doumeli, in kritično reflektirali osnovne Heglove predpostavke, njegove dialektike. S tem pa seveda niso reflektirali svojih lastnih predpostavk. „Kritična kritika“, absolutna kritika vseh, kar je (bilo), ki si je (edina) prišla na jasno sama s seboj (po svojih besedah), ni dognala niti tega, da tiči v Heglovi logiki še tako globoko, kolikor je le mogoče v njej tičati. Pa ne le to, njihova „kritična“ razlika se ne kaže niti na nivoju jezika; izraze (papagajsko) ponavljajo za Heglom. Marx ugotavlja, da zavest o odnosu do Heglove dialektike pri mladoheglovcih ni bila prisotna ne pred, ne med samim aktom „kritike“ še manj pa po njej, v samem rezultatu „kritike“. „Kritična kritika“ se je tako „poglobila“ v snov, ki jo obravnava, v ukvarjanje z vsebino starega sveta, t.j. v preteklost, v krščanstvo in religijo nasploh, da se je enostavno v njej utopila (5). V takšni situaciji je bila kritična refleksija lastnih predpostavk, ki se kažejo po eni strani kot stvarni, obstoječi odnosi v Nemčiji njihovega časa in po drugi v metodi njihove kritike, ki je nekritično sprejeta Heglova dialektika, kot se le-ta pojavlja (predvsem) v Logiki, seveda nemogoča. Ta kritika, ki si je absolutno na jasnem sama s seboj, ni znala navesti ničesar niti o Heglovi dialektiki, niti o Feuerbachovi, ki je produkt njegove kritike Heglove dialektike.

Tako se izkaže, da je mladoheglovsko razglabljanje ostalo popolnoma v okvirih Heglove misli (na kar kaže metoda, odnos „kritika“ – čutno–predmetni svet kot vzvišenost nad človeškimi občutki in nad svetom sploh, t.j. popolna abstrakcija od obstoječega, čutnega sveta (6) ipd). Kot takšno, ostajajoče v mejah že (iz)rečenega

Če smo v zgodnji zgodovini (ali prazgodovini) filma lahko govorili o nemškem, italijanskem ali švedskem filmu, natančno ločeno glede na specifične nacionalne značilnosti, so danes takšne razlike izginile. Meje so bile izbrisane istočasno z ekspanzijo imperializma ZDA in postavljen je bil film — model: *Hollywoodski filmi* (movies). Danes je težko najti filme na področju komercialnih filmov, v obojih kapitalističnih in socialističnih deželah, ki jim uspe izogniti se Hollywoodskemu modelu. Ti se, kljub vsem drugačnim trditvam, še tako močno drže, da so monumentalna dela, kot so na primer Sovjetski Bondarčukov film „Vojna in mir“, tudi monumentalni primeri sprejemanja vseh rešitev, ki jih predlaga filmska industrija ZDA (strukture, jezika etc.) in dosledno, njenim konceptom. (Tudi naš film je poln takšnih primerov, spomnimo se le „Neretve“ O.P.)

Postavljanje kinematografije v modele ZDA, celo v formalnem pogledu, jezikovno, vodi k sprejemanju ideoloških oblik, ki jih le ta nosi. Celo sprejemanje tistih modelov, kateri so navidezno le tehnični, industrijski, znanstveni etc. popelje k položaju odvisnosti glede na to, da je snemanje filmov industrija, ki se razlikuje od drugih industrij v tem, da je bila ustvarjena in organizirana zato, da razmnožuje določene ideologije...

Revolucionarni film ni tisti, ki ilustrira, dokumentira, ali pasivno postavi neko situacijo: marveč želi posredovati v tej situaciji, kot element, ki preskrbi sunek in izboljšanje. Obstoj revolucionarnega filma je nerazumljiv brez stalne in metodične vaje, prakse, iskanja in eksperimentiranja. To pomeni, da se zahteva od novega filmskega ustvarjalca, da stopi v neznano, da je ravno tako v nevarnosti kot gverilec, ki potuje po poti, ki si jo je sam odprl z udarci mačete.

Naša doba je bolj doba hipotez, kot doba tez, doba dela v procesu — nedokončno, neurejeno delo ustvarjano s kamero v eni roki in s kamnom v drugi. Takšnega dela ne moremo oceniti s tradicionalnimi teoretičnimi in kritičnimi standardi. Ideje naše filmske teorije in kritike se porajajo iz prakse in eksperimentalnosti.

V tej dolgi vojni, s kamero kot našo puško, se dejansko pomi kamo v gverilsko dejavnost. To je tudi vzrok, da je delo skupine filma — gverile vođeno s strogimi revolucionarnimi pravili, glede na metode in varnost. Skupina obstaja kot mreža medsebojne odgovornosti in sinteza zmožnosti le toliko, kolikor deluje harmonično z vodstvom, ki centralizira planiranje in skrbi za kontinuiteto. Izkušnje kažejo, da ni takojšnjih in spektakularnih rezultatov in ko so člani podvrženi najrazličnejšim neugodnostim in težavam zaradi dela, ki poteka podzemno in razpečuje tajno.

Revolucionarni filmski ustvarjalec deluje z radikalno novo vizijo vloge ustvarjanja, timskega dela, orodja, posameznosti etc. Kamera je neizčrpen uničevalec izmišljotin in laži; projektor je orožje, ki lahko ustrelj 24 x v sekundi...

Osvoboditev od prepovedane resnice, pomeni osvoboditi in omogočiti ogorčenje in subverzijo. Naša resnica, resnica novega človeka, ki se izgrajuje tako, da odvrže raz sebe vse napake, ki ga še težijo, je bomba neizčrpane moči in obenem edina resnična možnost življenja. Na tak način revolucionarni filmski ustvarjalec hrabro uporablja svojo subverzivno opazovanje, občutenje, imaginacijo (domišljijo), in realizacijo. Velike teme se znova porajajo pred lečo dekolonizirane kamere. Filmski ustvarjalec se prvič počuti svoboden. Odkrije, da znotraj sistema nič ne more biti prav, dokler je izven Sistema ali proti Sistemu vse prav, ker je to zapuščeno in potrebno dela. Kar je bilo včeraj nemogoče avantura, kakor smo rekli na začetku, je danes postavljeno kot neizogibna potreba in možnost...

Zakaj film in kakšna druga oblika umetniške komunikacije? K temu, da smo izbrali film kot center naših predlogov in debate, so nas vodile naše lastne izkušnje in naše prepričanje, da je rojstvo tretje kinematografije eno izmed najpomembnejših revolucionarnih, umetniških nalog našega časa.

PREVEDENO IZ REVije TRICONTINENTAL LET. 1973
PREVEDEL P.J.

JE TO ZNAMENJE; (ALI KA)? „inside straight“ (AVSTRIJA)

Koncert v menzi Študentskega naselja, 17. novembra 1976

1. INFORMACIJA:

Nekaj besed za tiste, ki ne vedo, o čem hoče biti govora. V redo, 17. novembra smo lahko v ŠN prisluhnili muziciranju petih glasbenikov, ki študirajo na akademiji za jazz v Gradcu. Fantje sestavljajo skupino z danes zelo standardno (da ne rečem obrabljeno) instrumentalno zasedbo (elektični klavir, saxofoni, električna kitara, baskirata in bobni). Zanimiva ugotovitev (zakaj zanimiva, bo jasno pozneje) je ta, da je skupina sestavljena tako, da v njenih vrstah najdevajo svoj prostor tudi naše faune primerki in je tako skupina pravzaprav mednarodna. Koncert je organiziral Forum (kolikor vem) na dovolj solidnem nivoju, za reklamo je bilo poskrbljeno, vstopnice niso bile predrage (a tudi prepoceni ne), občinstva je bilo dovolj, sama atmosfera dokaj hladna. Kar se samega koncerta tiče, se tako ni zgodilo prav nič pretresljivega.

Kljub temu pa ne gre, da bi brez besed stopili preko njega; še manj brez misli. Vsaj o dveh stvareh je vredno spregovoriti in to tako, da se bomo v sam koncert zagledali malo od strani — v kontekstu glasbenega dogajanja v Ljubljani in iz malo splošnejšega vidika glasbenega ustvarjanja nasploh.

2. GLASBA:

O glasbi, ki smo jo tisti večer slišali v menzi ŠN, lahko zapišemo vse najslabše. Sami izvajalci verjetno tako grobe označitve ne zaslužijo. A tudi, če je tako je ne zaslužijo le do tiste mere, ki sta ji meja njihov trud in dober namen. Poznana stvar pa je, da je zgolj to za glasbo, ki bi bila (vsaj) vredna poslušanja, vsekakor premalo.

in (celo) dorečenega, je tako ostalo pod njegovim filozofskim nivojem. Tam je ostalo tudi zato, ker ni bilo sposobno niti tega, da bi prebavilo Hegla v celoti, temveč ga je vedno jemalo po kosih, okleščene, prirejenega (kar velja za vsako heglovstvo)(7). Ostalo pa je tudi pod konkretnim zgodovinskim nivojem, ki je zahteval kritičen spoprijem s Heglovo mislijo, ne pa njeno nereflektirano, nedomišljeno (delno) sprejemanje. Hkrati pa lahko ugotovimo, da je prišla „kritična kritika“ ravno zaradi takšnega odnosa do dosežene razvojne stopnje tako filozofske misli, kot proizvodnih sil, v nujno protislovje sama s seboj; da sama sebe zanika kot takšno, za kakršno se razglasa, da je. Gre torej za kritiko (v imenu) preminevaločega idealizma.

„Kritična kritika“ se izkaže tako že ob Feuerbachu kot govorjenje v prazno. Feuerbach je namreč tisti, ki se ne razglasa za absolutnega kritika, a ima vendar do Heglove filozofije kot celote in tako tudi do njegove dialektike kritičen odnos (8). Njegov spoprijem s „staro“ filozofijo je radikalen, filozofijo iztrga iz njenega mimo realnega sveta bivajočega sveta misli, postavi jo na trdna tla. Kljub temu, da si je že sam postavil lastno filozofsko mejo, ko je človeku kot tistemu, ki lahko edini stoji na trdnih tleh (saj je filozofija lahko filozofija le kot dejavnost filozofa, t.j. materialno bivajočega posameznika) odrekel dejavno vlogo v tem od narave obvladanemu svetu in mu določil vlogo pasivnega opazovalca, je Feuerbachov filozofski doprinos zelo pomemben.

(Ker pa je Feuerbachu skozi prizmo današnjega razumevanja stvari in gledanja na svet morda več očitati ali vsaj oporekati, kot pa hvaliti in ker mi prostor ter namen pisanja ne dopuščata, da bi se z njim obširneje in poglobljeno ukvarjal, naj ilustriram vsaj odnos Marxa in Engelsa do tega filozofa z nekaj karakterističnimi odlomki, hkrati pa priporočim v branje še Teze o Feuerbachu (MEID I, str. 356–359). Morda bo tako resnično mesto Feuerbachove filozofije v zgodovini filozofske misli deležno več luči.

„Z enim udarcem je razpršila (Feuerbachova knjig „Bistvo krščanstva – op. ZP) protislovje s tem, da je brez ovinkov posadila spet materializem na prestol. Priroda obstoji neodvisno od vse filozofije; priroda je podlaga, na kateri smo zrasli mi ljudje, ki smo sami proizvod prirode; izven prirode in ljudi ni ničesar in višja bitja, ki jih je ustvarila naša religiozna domišljija, so le fantastičen odsev našega lastnega bistva“ (F. Engels: Ludwig Feuerbach in konec klasične nemške filozofije, CZ, Ljubljana 1945, str. 13)

„Feuerbachova razvojna pot je pot heglovca – seveda nikdar povsem pravovernega – v materializem, t.j. razvoj, ki povzroča na določeni stopnji popolno opustitev idealističnega sistema njegovega prednika (t.j. Hegla – op. ZP)“ (isto, str. 19)

„Na Feuerbachov resnični idealizem naletiš brž, ko prideš do njegove etike in filozofije religije“ (isto str. 25)

„Feuerbachovo ‚pojmovanje‘ čutnega sveta se omejuje na na eni strani golo zrenje in na drugi strani na goli občutek; on predstavlja „Človeka“ namesto „dejanskih historičnih ljudi“ ... Ne vidi, da čutni svet, ki ga obdaja, ni neposredno od vekomaj dana, vselej s sabo enaka reč, temveč produkt industrije in družbenega stanja in sicer v tem smislu, da je zgodovinski produkt, rezultat dejavnosti cele vrste generacij, ...“ (MEID II, str. 29).

„Koder je Feuerbach materialist, pri njem zgodovine ni in koder upošteva zgodovino, ni materialist. Pri njem gresta materializem in zgodovina docela vsak sebi, kar pa se razjasnjuje že iz rečenega“ (MEID II, str. 32).

„Toda korak, ki ga Feuerbach ni napravil, je bilo treba vendarle napraviti; oboževanje abstraktnega človeka, ki je bil jedro Feuerbachove nove religije, je bilo treba nadomestiti z znanostjo o resničnih ljudeh in njihovem zgodovinskem razvoju. To nadaljnje razvijanje Feuerbachovega stališča preko Feuerbacha je začel leta 1845 Marx s Sveto družino“ (F. Engels: L. Feuerbach in konec nemške klasične filozofije, CZ, Ljubljana 1945, str. 33).

OPOMBE:

- (1) – Georg Lukacs: Mladi Hegel, Kultura, Beograd 1959
- (2) – S tem v zvezi je nedvomno interesantno razmišljanje češkoslovaškega marksista Karla Kosika o odnosu med Fenomenologijo duha in Kapitalom. V svoji knjigi Dialektika konkretnega Kosik zagovarja pravzaprav redko misel v filozofskem svetu, ko poskuša dokazati, da Marxov Kapital ponavlja shemo (strukturo Heglove Fenomenologije. Gre za motiv „potovanja“ (nekateri bi rekli „tripa“), ki se pri Heglu izkaže kot odiseja duha (subjekta, v Kapitalu pa na mesto subjekta stopi kategorija blaga, obe kategoriji pa na svoji poti prečkata (pronikneta skozi totaliteto življenjskih momentov in posameznih faz, rezultat pa je pri obeh spoznana totaliteta. (glej: K. Kosik: Dialektika konkretnog, Prosvjeta, Beograd, str. 190 in dalje). Običajno je zastopana teza o vplivu Heglove Znanosti logike na strukturo Marxovega Kapitala. (Lenin!)
- (3) – „Pozitivizem je umjetnost, da se nikada dialektički ne misli, da se nikada filozofijski ne uči“ (E. Bloch: Subjekt–Objekt, Naprijed, Zagreb 1975, str. 101).
- (4) – In dalje: „Predpostavka je želja za aktivnim učenjem.“ Zato: „Ovaj spis nema pretenzija, da bude knjiga o Heglu, on je prije spis k njemu, s njim: kroz njega. On intendira, od Hegla i sledbenika označeno, razsvetljavanje našeg povijesnog Odakle, Kamo i Čemu. Takva spoznaja uvijek je spoznaja povezanosti koja je puna tendencija, cjeline koja postaje“ (E. Bloch: Subjekt–Objekt, Naprijed, Zagreb 1975, str. 11).
- (5) – „Ukvarjanje z vsebino starega sveta, razvoj sodobne nemške kritike, ki je običal v snovi, je bil tako nasilen, da je prišlo do povsem nekritičnega odnosa do metode kritiziranja in da se nihče več ni zavedal navidežno formalnega, a dejansko bistvenega vprašanja: Kaj menimo zdaj zastran Heglove dialektike?“ (MEID I, str. 371). „Vsa nemška filozofska kritika od Strausa do Stirnerja se omejuje na kritiko religioznih predstav“ (MEID II, str. 15).
- (6) – „Mar kritična kritika misli, da je v spoznavanju zgodovinske dejanskosti tudi že prišla vsaj do začetka, dokler izključuje od zgodovinskega gibanja teoretični in praktični odnos človeka do narave, naravoslovje in industrijo? ... Kakor ločuje mišljenje od čutov, dušo od telesa, samo sebe od sveta, tako ločuje zgodovino od naravoslovja in industrije, tako ne vidi kraja, kjer se poraja zgodovina, v grobo – materialni produkciji na zemlji, ampak v hlapnih tvorbah oblakov na nebu“ (MEID I, str. 533).
- (7) – „Boj med Straussom in Bauerjem o substanci in samozavedanju je boj znotraj Heglovih spekulacij. V Heglu so trije elementi, spinozistična substanca, Fichtejevo samozavedanje, Heglova nujna protislovna enotnost obojega, absolutni duh ... Strauss dosledno izpeljuje Hegla na spinozističnem stališču, Bauer Hegla na Fichtejevem stališču znotraj teološkega območja. Oba kritizirata Hegla, kolikor je pri njem sleherni izmed obeh elementov popačen z drugim. Medtem ko sta vsak element razvila do njegove enostranske, torej dosledne izpeljave. – Oba segata zato v svoji kritiki čez Hegla, toda oba se tudi zaustavljata znotraj njegove spekulacije in vsak predstavlja le eno stran njegovega sistema“ (MEID I, str. 526/527).
- (8) – „Šele s Feuerbachom se začenja pozitivna humanistična in naturalistična kritika. Manj ko je hrupen, zaneslivejši, globji, obsežnejši in stanovitejši je učinek Feuerbachovih spisov, edinih spisov po Heglovi „Fenomenologiji“ in „Logiki“, ki vsebujejo dejansko teoretično revolucijo“ (MEID I, str. 249).

– UREDNIŠTVO:

ALEŠ ERJAVEC (kultura), BOJAN PIRIH (odgovorni urednik), JANJA KLASINC (informatika), RISTO PEJOV (tehnični urednik), SREČO KIRN (teorija), SREČO PAPIČ (likovni urednik), SREČO ZAJC (glavni urednik), VESNA BELAK (lektura, korektura).

– ZAČASNO VLOGO IZDAJATELJSKEGA SVETA OPRAVLJA PREDSEDSTVO UNIVERZITETNE KONFERENCE ZVEZE SOCIALISTIČNE MLADINE SLOVENIJE.

– TRIBUNA – ŠTUDENSKI LIST

– IZDAJA UNIVERZITETNA KONFERenca ZVEZE SOCIALISTIČNE MLADINE SLOVENIJE

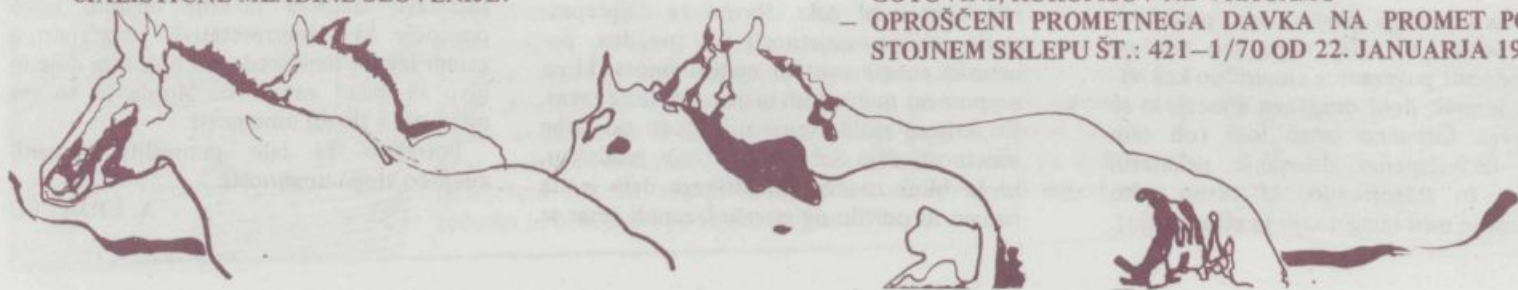
– UREDNIŠTVO: 61 000 LJUBLJANA, TRG OSVOBODITVE 1/II SOBA 86, TEL: 21–280

– URADNE URE VSAK DAN OD 10–12h

– TISKA TISKARNA ŠTUDENSKI SERVIS

– LETNA NAROČNINA 40,00 DIN; POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI; ROKOPISOV NE VRAČAMO

– OPROŠČENI PROMETNEGA DAVKA NA PROMET PO PRISTOJNEM SKLEPU ŠT.: 421–1/70 OD 22. JANUARJA 1973.

k tretji

kinematografiji

V odtujenem svetu, je kultura — očit... — deformiran in deformirajoč produkt. Da bi to premostili je nujno, da imamo revolucionarno kulturo in kulturo za revolucijo, subverzivno kulturo, ki lahko pripomore k zrušenju kapitalistične družbe.

V specifičnem primeru filmov — umetnosti za mase par excellence — je njihova sprememba, iz zgolj zabave v aktivne vire dezalienacije, postala imperativ. Izrednega pomena je njihova vloga v osvobodilnem boju. Kamera postane puška in filmi morajo biti gverilski filmi.

To so zanimivi in izzivalni predlogi dveh argentincev: Fernando Solanas in Octavio Getina. To je tudi nadaljevanje teme, ki jo je začela v Tribuni št. 1.—2 B. Pavlič s člankom: „O internacionalizaciji televizijske in filmske vsebine.“

Ni dolgo tega, ko se je kot prizadevanje Don Quixota ustvarjalo v koloniziranih, nekoloniziranih ali celo v samih imperijalističnih deželah filme o dekolonizaciji, ki oponirajo, ali celo aktivno nasprotujejo, sistemu. Do nedavnega je bil film sinonim za predstavo in zabavo: skratka, film je bil le kot eno izmed mnogih uporabnih blag. V najboljšem primeru so filmi uspevali v tem, da so pričali o razpadu meščanskih vrednot ali o družbenih krivicah. Bilo je kakor neko pravilo, da se filmi ukvarjajo le s posledicami, nikoli z vzroki; to je bilo ustvarjanje filmov mistifikacije in proti zgodovinskosti. To je bila *surplus value* kinematografije. Ujeti v takšnim pogojih so filmi, najpomembnejše orodje komunikacije naše dobe, bili obsojeni na to, da zadovoljujejo le ideološke in ekonomske interese *lastnikov filmske industrije* lordov svetovnega filmskega tržišča, čigar večino najdemo v ZDA.

Ali je bilo mogoče premostiti ta položaj? Kako je bilo mogoče rešiti takšen problem, saj je cena enega filma nekaj tisoč dolarjev in so vsi distribucijski in prkazovalni kanali v rokah sovražnika? Kako priti do občinstva? Kako se izogniti represiji in cenzuri Sistema?

Takšna vprašanja, ki si jih lahko postavljamo v nedogled, so vodila in še vodijo pri mnogo ljudeh k skeptičnosti in racionalizaciji: „revolucionarne filme ne moremo delati pred revolucijo“; „revolucionarni filmi so možni le v osvobojenih deželah“; „brez pomoči revolucionarne politične moči, so revolucionarni filmi oz. umetnost nemogoči“. Zaradi te napake so prevzeli k nalnosti in filmom enak pristop kot meščanstvo. Modeli produkcije, distribucije in predvajanja so še nadalje bili *tisti Holivudski*, natančneje zato, ker v ideologiji in politiki filmi še niso postali nosilec natančnejše razmejitve od meščanske ideologije in politike. Reformistična politika, kot se kaže v dialogu med nasprotniki, v koeksistenci in zmanjševanju nasprotij med dvema dozdevno enotnima blokoma, SZ in ZDA, je bila in je nezmožna, da ustvari karkoli drugega, kot ustvarjanje filmov v Sistemu. V najboljšem primeru je lahko „napredna“ veja Establishemntove kinematografije. Usoda takšne kinematografije je, da čaka čas, ko bodo svetovni konflikti rešeni na miren način, z zmago socializma, da bi se kvalitativno spremenila. Končali so se tudi najbolj pogumni poskusi tistih filmskih ustvarjalcev, ki so si prizadevali zavzeti trdnjavo uradne filmske industrije, kot je Jean Luc Godard zgornjo povedal, so „filmski ustvarjalci sami sebe ujeli znotraj trdnjave“.

Kultura, umetnost in filmska umetnost so vedno odvisni od razrednih interesov. V neokolonijalistični situaciji si nasprotujeta dve pojmovanji kulture, umetnosti, znanosti in filma: *tisto vladajočih in tisto ljudstva*. Ta situacija se nadaljuje. Pojmovanje ljudstva ni enako tistemu vladajočih, dokler se bo nadaljeval status kolonij ali polkolonij. Še več, dvojnost bo presežena in bo dosegla eno in univerzalno kategorijo, ko bo osvoboditev človeka univerzalna. Do takrat pa obstajata naša kultura in njihova kultura, naša in njihova kinematografija. Ker je naša kultura pobuda k emancipaciji, bo ostala tako dolga, dokler emancipacija ne bo uresničena: *Kultura subverzije*, ki nosi s sabo umetnost, znanost, in *kinematografija subverzije*.

Intelektualec, ki se ne zaveda teh dejstev, uporablja umetniško in znanstveno izražanje tako, kot da bi bilo univerzalno predstavljeno od razredov, ki vladajo svetu, v najboljšem primeru jim doda neke malenkostne pop. vke. Nismo dovolj storili za izdelavo revolucionarnega teatra arhitekture, medicine, psihologije in kinematografije; za izdelavo naše kulture in kulture za nas. Intelektualec jemlje vsako izmed teh oblik izražanja kot enoto, ki jo je treba spreminjati *znotraj same oblike in ne izven, z novimi oblikami in modeli*.

Astronavt ali Ranger mobilizira vse znanstvene vire imperijalizma. Psihologi, zdravniki, politiki, sociologi, matematiki in celo umetniki so prisiljeni delati vse kar je potrebno *glede na prednosti* ki jo imajo različne stroke, za pripravo vesoljskega poleta, ali pokola Vijetnamcev; gledano dolgoročno se vse te stroke enako zaposlene z zadovoljivijo imperijalističnih potreb. V Buenos Airesu Armada napade in podre *villas miseria* (Predmestna barakarska naselja) in tam postavi „Strateške vasice“ katerih cilj je bil olajšati vojaško intervencijo, ko za to nastopi čas. Revolucionarne organizacije pogrešajo specializirane fronte v *Establishmentovi* medicini, engering, psihologiji in umetnosti. Če hočejo biti uspešne, morajo biti vsa ta področja spoznana kot pomembna; ne glede na to ali so to tiste, ki jih zahteva osvobodilni boj, ali tiste, že zmagovite revolucije.

Jasno je, da lahko dosežemo revolucionarno masovno kulturo in zavest šele po zmagi in prihodu na oblast, toda nič manj ni res, da uporaba znanstvenih in umetniških sredstev skupaj s politično-vojaškimi sredstvi, pripravlja prostor za revolucijo, da bi postala realnost, in olajšuje nekatere probleme, ki se pojavljajo po zmagi in po polastitvi oblasti.

Anti-imperijalistični boj ljudstev Tretjega Sveta skupaj z njihovimi soborci v samih imperijalističnih deželah predstavljajo danes os svetovne revolucije. *Tretja kinematografija* je, po našem mnenju, kinematografija, ki spoznava v tem boju, *največjo-kulturno znanstveno in umetniško manifestacijo naše dobe*, največjo možnost ustvarjanja osvobodjene osebnosti z vsakim posameznikom kot izhodiščem — skratka, dekolonizacija kulture.

Ravno tako kot niso lastniki zemlje tisti, po kateri hodijo, neokolonizirano ljudstvo ni gospodar idej, s katerimi jih obvijajo. Poznavanje nacionalne realnosti predhodno zahteva odhod v mrežo laži in konfuzije, ki izhaja iz odvisnosti... Vsak podatek, vsak pojem, ki plove okoli nas je del ogrinja prevare, ki jo je težko razkriti.

Masovne komunikacije si prizadevajo, da bi dovršile razkroj narodne zavesti in osebnosti, razkroj, ki začne takoj, ko ima otrok dostop do teh medijev, vzgoje in kulture vladajočih razredov. V Argentini 26 televizijskih kanalov; milijon televizijskih sprejemnikov, več kot 50 radijskih postaj; tisoče časopisov in revij; in tisoče plošč, filmov etc. Združijo svoje aktualizacijske vloge kolonizacije, okusa in zavesti, skupaj s procesom neokolonijalistične vzgoje, ki se začne z osnovno šolo in konča z univerzo. „Masovne komunikacije so bolj učinkovite za neokolonializem, kot napalm. Kaj je realno, resnično, umno najdemo na robu zakona.“

Nasilje, zločin in razkroj postanejo Mir, Red in Normalno. „*Resnica* tako pomeni subverzijo. Vsaka oblika izražanja ali komuniciranja, ki poskuša pokazati realnost je *subverzija*.“

Vdor druge kulture, pedagoška kolonizacija in masovna komunikacije, vsi ti so se danes združili, da bi vsrkali, nevtralizirali, ali odstranili vsak izraz, ki odgovarja na poskus dekolonizacije. Neokolonializem dela resne poskuse, da kastrira, da prebavi, oblike kulture, ki se pojavijo izven meja njegovih lastnih ciljev. Narejeni so bili predvsem poskusi, da odstranijo iz njih vse, kar jih dela učinkovite in nevarne, da ustavi njihovo *politizacijo*. Ali povedano z drugimi besedami, ločiti želi manifestacije kulture od boja za nacionalno odvisnost.

Ideje kot so „Lepota je sama po sebi revolucionarna“, ali „Vsi novi filmi so revolucionarni“ so idealistična prizadevanja, ki se ne dotikajo neokolonijalne situacije, ker še naprej razumejo film, umetnost in lepoto kot univerzalno abstrakcijo in ne kot integralni del nacionalnega procesa dekolonizacije.

Kultura in filmi niso nacionalni zato, ker so zajeti v določenih geografskih mejah, temveč zato, ker odgovarjajo na posebne potrebe razvoja in osvoboditve posameznega ljudstva. Kinematografija, ki danes prevladuje v naših deželah, ustanovljena zato, da sprejema in opravičuje odvisnost, vzrok vsake nerazvitosti (podrazvitosti), ne more biti nič drugega kot *odvisna in nerazvita kinematografija*.

Predstava je pred-sebe-postavitelj, objekta, „slika, z vseh strani določena predstava“ (Schelling), je most, ki nas preko spomina ali fanzatiije veže s stvarnostjo.

Naš cilj pravzaprav ni analiza predstave same; le-ta je pomembna le kot izhodišče za drugo vprašanje, namreč za vprašanje o vlogi predstavljanja v umetnosti, ki po svojem bistvu temelji v zmožnosti predstavitve. Jasno je seveda, da je umetnost v tem oziru le ena izmed nešteti podobnih pristopov z stvarnosti. Vendar pa vseeno obstaja temeljna razlika, saj se umetnost že v samem aktu doživljanja razkriva kot nekaj drugega. Umetnost namreč že v sedanjosti zahteva vedenje o svoji neresničnosti, čeprav po drugi strani z vsemi razpoložljivimi sredstvi spodbuja ravno to isto predstavo resničnosti. Pri tem stopnja „umetniškosti“ sama po sebi ni pomembna, kajti tu nam gre le za samo zmožnost predstavnosti, ki posreduje in sugerira iluzijo, (ki pa je ne smemo razumeti v pejorativnem smislu).

Umetnost ima torej dihotomičen značaj: do skrajnih meja mora prignati verodostojnost, notranjo koherentnost in veljavnost umetniške resničnosti (ki pa ni nujno identična s stvarno) ter s tem permanentno vztrajati pri očitni ločenosti od stvarnosti. Ustvarjati mora iluzijo, a jo prav zaradi svojega specifičnega značaja ves čas uničevati. Takoj ko prevlada en pol, je umetnost izgubljena. Rezultat je iluzija, ki je res iluzija v smislu blodnje in prevare, povsem odrezana od koherentne predstavljenosti. Pomen je izgubljen. Če pa prevlada drugi pol, pa se meja med iluzijo in stvarnostjo uniči, toda ne na račun stvarnosti, temveč umetnosti, kajti prelevi se v enopomensko stvarnost in se tako izniči. Ob tem pa se postavlja vprašanje, ki je bistveno za kakršnokoli teorijo umetnosti, če je namreč umetnost entiteta per se, podrejena lastnim notranjim zakonom in svojim kanonom resničnosti, ki jih postavlja bolj ali manj samovoljno, kje je potem tista meja, ki še omogoča verjetnost; čim pa je prekoračena, pa rezultira v neprepričljivosti dela. Seveda gre tu tudi za ustvarjalni potencial, toda nikakor ne le zanj, kajti v samem delu in našem dojemanju, razumevanju in reflektiranju mora biti nekaj, kar omogoča vrednotenje, in mora obstajati ne glede na navade, konvencijo ali družbene interese. Rešitev ni v transcendentalnosti, bližje je Aristotelovo pojmovanje umetnosti kot mimesisa bistev, kar pa je spet le ena stran problema.

Zastavljen vprašanje se glasi: kaj je tista osnovna lastnost predstave, ki jo razumejuje od doživljanja stvarnosti. V praksi nikoli ne zamenjujemo obeh entitet – stvarnost v doživljanju ostaja konkretna stvarnost in predstava predse-postavitelj, Vor-stellung. Vendar pa se konkretna stvarnost, razen v trenutku, ki ga predstavlja sedanjost, kot ločnica med preteklostjo in prihodnostjo, spremeni v drugačno dejanskost, ki ima vse lastnosti predstave. Pri razjasnitvi pojma nam lahko pomaga pojem sam: predstavo predse postavimo torej nima več značaja neposrednosti povezane z empirično konkretnostjo, temveč dobi drugačen značaj, ki se od prvega formalno ostro loči (ob tem seveda izključujemo delovanje nekaterih substanc in shizofrenijo, ki ravno tako zabriše meje med imaginacijo in stvarnostjo).

VPRAŠANJE PREDSTAVE

Umetnost je seveda tudi produkt, a nikakor ne samo produkt in zato tudi umetniške kreativnosti ne moremo razumeti le kot vzporednico ali višjo stopnjo vsakdanje aktivnosti. Ne glede na vrsto skupnih lastnosti, predvsem na to, da je tudi umetniški akt produciranje, torej produkcija blaga za trg, obstajajo razlike, kajti umetnost ne nastaja na način blagovne produkcije. Ne gre le za odtujenost in razredno pogojenost, čeprav ti dve tudi omogočata dosedanje umetnost.

Predstava ima svoj izvor v empiričnem svetu iz katerega črpa svoj material. Praksa je bistven pogoj ustvarjalnosti in razumevanja, čeprav seveda ne edini. Toda umetnost je res priklenjena na čutnost, ki jo sploh omogoča. Vprašljivo je, če je končna abstraktnost Heglove romantične poezije res najvišja stopnja, kot tudi, do katere stopnje je abstrakcija v korist predstavljanju in se ne postavi kot omejitev in izgubitev, saj je abstrakcija res najširša, a tudi najpraznejša. Nedvomno pa je začetna stopnja čutna, pri čemer pa čutnosti ni nujno razumeti v materialnem smislu (materialni material umetnosti), temveč v predstavnem, saj tudi vizualno sliko stripa, fotografije ali filma lahko razumemo kot čutni material in to v največji možni meri. Ne gre le za čutnost vsebine, gre predvsem za čutnost forme. Ilustracija olajšuje predstavo, velikokrat jo celo izčrpa, saj jo razkrije, pomensko omeji in fiksira ter tako onemogoči človekovo produktivno receptivno ustvarjalnost. Značilen primer tega je klasični strip – v bistvu slikanica za odrasle – ki še danes (dosti bolj kot film) razkriva svoje nizko rojstvo. Istočasno pa omenjene prvenstveno vizualne zvrsti nudijo imaginaciji druge možnosti. Prva je v asociativni duhovni povezavi, simboliki, ki jo omogoča konkretna risba, v čemer se strip razlikuje od filma, ki zahteva drugačno sledenje, saj je v filmu mnogo izraziteje prisoten čas, poleg tega pa je tudi mnogo bolj plastičen in s tem lažje sprejemljiv. V tej zvezi je vprašljiva stalna povezava stripa in filma; možno je, da je strip dosti bližji določenim oblikam slikarstva in literature kot pa filmu, in to ne le v tehničnem smislu. Seveda pa ne smemo pozabiti kje je strip doživel vrhunec in da je strip najvplivnejši še vedno v ZDA.

Strip pridobiva umetniško vrednost na isti način kot vse druge oblike umetnosti v tistem širšem pomenu, ki upošteva tudi umetnostne zvrsti masovne kulture.

Pomenski potencial lahko povečuje umetniški potencial dela. Ravno za najpreprostejše oblike umetnosti je značilna pomenska enostavnost in nedvoumnost, ki pa ne pomeni nujno tudi nižje umetniške ravni. En kriterij razlikovanja umetnosti od slabe umetnosti daje Schelling „... v produktu, ki le hlina značaj umetniškega dela ležita namen in pravilo na površini, zaradi česar se

zdi produkt tako omejen, da ni nič drugega kot veren odtis umetnikove zavestne dejavnosti...“ Če se omejimo le na prvi del citata, lahko nanj navežemo Barthesovo analizo razlike stvarnosti in umetnosti: stvarnost je enoznačna, umetnost pa ima neskončno pomenov, njena simbolna plast je neizčrpna.

A vsako takšno razlikovanje je dvomljivo; ne le zato, ker se nobeno takšno razlikovanje, navkljub svojim pretenzijam po vseplošni veljavnosti, ni obdržalo, temveč zaradi delno spremenjenega značaja umetnosti in kulture same – in s tem seveda tudi njune refleksije. S tem, ko umetnost izgublja svoj transcendentni značaj in se razkriva kot izvorno človeška dejavnost (ne da bi se ob tem spraševali kaj je ta izvor), umetnost ne more biti več to kar je bila. Refleksija je res razdejala neposrednost in lahko vsaj deloma pritrdimo Barthesu, da umetnost danes raziskuje jezik, se pravi svoje sredstvo, ne pa dogajanja. Izraz je postal osrednja tematika, a vprašanje je, s kakšnim namenom. Strip je tu lahko pričel svobodno, medtem ko se je moral film literarizirati, saj ni bil še nikoli tako literaren kot je sedaj, v obdobju svojega neprekinjenega vzpona in dosežene afirmacije. Slikarstvo se je umaknilo v svoj medij in prihodnost je res prihodnost uporabne umetnosti, filma, televizije in stripa. Le literatura še ohranja svoj pomen. Vprašanje je, če ta sprememba pomeni padec umetniškosti, ali pa gre le za zamenjavo zvrsti.

Kakšno vlogo ima pri tem predstava in ali se je njen pomen v čem spremenil? Predvsem je v prvenstveno vizualnih zvrsteh predstava omejena in utesnjena; njena vizualna podoba je določena in skoraj nespremenljiva. Velikokrat velja to tudi za pojmovno plast. Vendar pa se gledalec ali bralec, nasprotno, ob njej ne počuti nujno omejenega. Lahko se počuti praznega, a isto velja tudi za lahko literaturo, torej tu ni bistvene razlike. Razlika mora torej nastopati na nekem drugem planu, planu, ki po eni strani sprejema in identificira simbole ter jih pojmovno in s tem tudi predstavno razkrije, na drugi pa sprejema nazorne predstave, ki jih več ne oblikuje. Literatura predstavno plast fantazijsko in pojmovno formira, film, strip in likovne umetnosti pa jo predstavijo. Šele tu se prične raziskovanje pomena in ravno tu se tudi pokaže pomensko bogastvo umetnosti. Pri sodobni umetnosti (ki je navzoča v vseh zvrsteh) se z raziskavo sredstva razkrije obširno novo področje, ki je interpretativno neizčrpno, a zaradi izgube neposrednosti tudi teže dojemljivo in manj zanimivo. Morda je to res refleksija v službi umetnosti.

Potrebno bi bilo premisliti humanizirajočo vlogo umetnosti.

A. ERJAVEC

*Sem neskončna risba vsega!
Zmes steklenih krogelj, fresk v prahu,
vonja prejšnjega.*

*Danes razgrnem vse svoje cvetove,
Sonce sprica vame, turbulence,
slapovi pitane geometrije,
nedelje, dokolenke!*

*Odpre se jutro: Potuhnjen vrisek ptic,
zrak zlovešče miren,
zlitje, strtje,
globus, muzeji mer,
gumijasti kovčki, stiropor kot sneg!*

*Izlivajo se očesa znanosti,
Matere zavijajo otroke v prekmurske dišave,
kostanja poka, dimi po
slovenski Zgodovini,
dedje grabijo plimo,
Otroštvo se rumeno usiplje,
pritrkavajo jabolka!*

*Izlilo se bo tiho in preprosto!
Ne bo dišalo po slabem fuku,
strašno utripanje sadovnjakov
bo trgalo ptice, ornitologi bodo
prodali monštrance in se
napili mošta.*

*Med vzhodom in zahodom,
na konici tenkih svitkov,
bodo dobri pastirji hranili moje
dokolenke!*

*Naj se spusti vzdolž,
naj ustavi sušo, vas okusi,
senco oljk, prasket nemira,
razjede debela, smisel leda!*

*Mogočen drnec v tvoji koži
Pablo, Pavle, strah posadk, oči svečavo,
glej, jesen je preostala,
na tisti lepi veji
črv gode!*

*Okus brzine, starih oprijemov vonj,
hrbet se lopatasto odpira,
žaba v ribniku
nepregledno vrsto krogov gleda,
Pablo, Pavle!*

*Količimo z bukovino,
stresam belo, žilavo tvorino!*

*Junaki živijo skrivnostno,
V nekakšnih plasteh, z ogromno toplote,
zjutraj skozi napol odprte veke
pojedo vreme, pohrustajo veter
in obrazno floro.
Ljubezen yatasto gnetejo v neskončne
tenke sveče,
pikajo, ne da se jih pribiti,
pišejo pišavo meridianov.*

*Za obzorjem klecnejo
in bruhaajo hiške!*

*Potočki hladijo kopita,
s septembrom ođhaja spomin nate Pablo, Pavle!
Ptice skrijem za oblake,
na policah zadušeno sadje, mlad vinograd,
sonce vnovič tiplje,
na laksu dirjajo jeleni,
sonce tiplje.
Zgrabi pastirjeve noge in
ga spodnese.
Zelena kri odteka nazaj v zemljo,
počasi sinhrono s travo,
Pablo, Pavle*

shizofrenija. rožnate potne kapljice se ti pretakajo okrog oblin možganskih embrijev. boljčič, tema je plesoča ornamentika, simboli novoletne jelke ti preskakujejo opito šarenico. trzlaj za trzlajem, vztrajni sklep otprlihi mišic se prestreza v otiračo rjuhe. šteješ čas.

ko preteče prvi čas, je skrajšan in si v nejevolji razpet, si v smeh ujet. poslušaj se, ker trdno preklinjaš vsemogočni tren, utrip smeri; izginulo klop obledele opeke. ta smešni smeh, vendar ga še trpiš v posluhu, saj še nisi sam s seboj; ker že prihajaš. ko preteče drugi čas; in ta je kratek, njegov dodatek je ozka sled slepila — se izlije vanj ta stvar. je kakor odkrhnjen je zavojev misli, je lupljenje pozabljene zavesti; izprazni se posoda čuta, ki te je stiskala v mrak. varijo se pettisoči ganglijskih celic, zakrkavajo v gluhotni sopari strupa — spomina; ne bo jih več, v tem si jih znorel. zavesiš previše. zaveš se osmoze v resnici; saj si zaužil strihnin, ki je stekleno besnilo podgan, ki kaže mlade kočnike rubina v jutro, ki te oblije z barvo . . . ne utopiš se; le kako si si dopovedal zavedanje med rosne nosnice, da te znova in znova izveleče iz mulja lepljenosti; neskončnega nedokončanega; da si ponovno svet; tja v svet.

ko pride tretji čas, je to pastir strahov. zdaj veš, da ti je že dovolj in bi rad pregnal v pogubo, kar se ne da; je trud prav to, kar je brezup. a imaš se še nekoliko, za kar ti je mogoče podkupiti omledno čakanje, čakajoče volje; obstati . . . pa tudi; kesaš se in kes je gonič, ki mrak in misli v pogrom pripravlja. nagačena je zenica omame . . . zakaj vse to, ta glas razklan, to valovanje hrupa skozi snov megle? zakaj ta obrat solze v oboku roženice? bo to res eno — vse? vsa koža sna, ki je živetje?

četrti čas; predlog, premolk . . . trepet v očeh, polnih sneti, opilki rož, skeleč prodor — do zla, do mesa duha. pogin . . . kaj le? lepo, slepo . . . režeča kamuflaža dna, to je to, ne okrogli breg prečiščenega spanca; sanj idile; verjameš ven. prepetnajsten čut, kakor nasedel kip si v tem telesu, pa bi bil rad rešitelj psa? če bi nekoč nekdanj osmoljena kuščarica zapredla žar omizja v med, bi zdaj ti stal vzraven, možat, k rži; bi pel. tako pa . . . in vse še bo.

v tej obljudi je peti čas prigan; je saga. in se glasi . . . vednomer te stresa mraz oznanjenja tesnobe. pogreznjen si, a stol je tu, da bi se vsel nanj rob obsedenosti, ki bi prikričal kote konca . . . kako si beden; laž je tvoj vodič, ko se gabeč lepilom premetavaš v govnu, da bi ušel . . . pobeg . . . — nekje je to, da nisi tak kot tu, da si le ti in si le ves v sebi . . . o rog, vsem pečeš stud urina v strdi, le meni ne, le v meni si kot post, kot most, kot pusta pusta. nikoli več, ker — saj v to gre vedno; rumeni bogec ran srebra je v takšnem tem; speštan leži na pultu pivnice v mestu . . . oh, ne in ne. okamenel je srep omet pod rujnim oknom, sicer bi brcnil vznak, ko plaziš medenj . . . pa ni le to, v še je še: potuha sonca? odblesk lesa? .. poljub neba? — morda. . . .

obsedenost. razpuhtevala se je kislinska past, globok razor se je trl pod njo; vidno kali odtis peščenega potresa v njegovih nedrih. zjutraj je pognala mangrova proti svetlobi, ripeče obljube so kljuvale v srž prepon in krakale himno himna. iz njihovih razpokanih lic so svedrali črni črvčiči prevare, zapahi zajedalskega sopuha so jim gromko ploskali. tudi njo sem videl; ozrl sem njen razorani hrbet, to je bila moja poletna mamica. odločne odločitve pa so že preplavale vodni kanal; kobacale so se na razsoljene podije prigrizkov prav to jutro in slepi multiinstrumentalist rahsaan roland kirk . . . da, pa tudi to. ob nedejtem rdečilu brazde podočnikov sta se sparili shizofrenija z začetka in obsedenost s konca: avgusta 73/76.

matjaž kocbek

PABLO PAVLE

Tu in tam divji hren in
prestrašena žival, ki plava v lastnih dvomih.
Gleda, gloda, goba, guba.

Najtanjše niti spete na vse strani neba,
črna prst v ribjem trebuhu
je vodnica na dnu dna.

Zrak obstal je v lastnem sumu,
pajek pade vznak,
srce nabuhne v žametno močvirje
kjer pod večer alga algo objame
in prah je sneg!

Vsi svetovi, preobrazbe, levenja,
kristali krvi vstajajo v novi luči.
Ogromen žareč skupek moči in sij te luči
švistne vame preko tihega dežja!

Ko dež utihne,
se pojavi na rosi!
Zdaj ležim,
roso v tihoti počasi sušim,
in ko le ta izgine, zberem
v glavi ploske kroge sijoče
in se igram z njimi
in oni z mano v neznanskem
vrtincu!

Zeleni gozdovi šumijo!
Zeleni izbruhi smrti Pablo, Pavle!
Eksplozije olivnih vetrov,
masten mrtvaški zrak vaju obdaja
Pablo, Pavle!
A Amazonas, Cerknica, ženske z istim mlekom,
otroke sta plela, nežne kruhke pekla,
počivala v sladkem večeru nad bitji
sejnih dvoran,
Pablo, Pavle!

Obrača se kamen, geometrijski prebliski,
slutnja porisane prostornine, obrača se
izpiljen prostor, košutin mir, vročina,
sol z bleščeče roke, noč, ki izlije
se v predal!

Ležimo in godemo! Tujki ležijo v ženah,
velikanske reke se izlivajo,
kontinenti pritrkavajo, revolucija prede
varna naročja, tople koledarje,
Coca Cola je zelena! Fiziki rečejo: prpadi so,
prepadi varnih iglic, novih optik,
ploskih misterijev!

Voda žubori v goltance velikih
rastlin, vetrič bo oddivjal prek
nežnih preslikav, zdaj, zdaj list
pokrajine spolzel bo v snop!

Kmetje v praznjih oblekah
nosijo kamenje.
Veter vnovič lušči gorske masive,
so kot ostanki smeri, dežuje nanje, tisto
v meni se obrne, noga na prepihu spodrsuje,
ves čas zate sem drhtela, pajčolan poguma,
češnja, ki na tleh je zgnila,
majski hrošč med oblaki poberkuje,
večer blešči druge, mi približa!

Pablo, Pavle!
Pride iz megle in odide.
Konjski hrbti režijo,
sline špricajo v tisočera usta
posajena simetrično, med ogledali ki stresajo
pepel raz sebe.

Kri plane v vrtincih v poletje,
moj duh razbira bogove vgreznjene do nosu,
na jugu se svetlika južnica,
med kolesje vdira prah,
lene reke polzijo čez alge,
sonce prisluškuje, tiplje!
Pablo, Pavle!

ZAVRNITEV

ko zmrzne veter se
pokaže mavrica
kipeči konji zakrivajo pot
do hriba kjer leži
ledena roža
obešena roža za vratom
vznemirjeni konji
dajejo svetlobo temi
razkrila se je previdnost stopanja
stopnice navzdol so krhke
in varne – ne pade na finto
kopita udarjajo v žareče zvonce
hladno stopa roža v led
ledeno skriva ogenj v semenu
ti konji tresejo grudi
ko enkrat odideš ni več vrnitve
ti konji hrzajo v bojazni
ledena roža v ognju
umrlo je – konec je konca
ko zmrzne veter se vse pokrije

UPOGNITEV

ko zgnije mozeg ne moreš več dalje
upognjene ciprese se hahljajo
polži kri nedolžnosti
izsesaj se do jaza in ostani kot si
vedno popolno narejen in zgrešen
zgnije tudi zadnji ostanek misli
kri nedolžnosti posesaj jo tvoja je
strdek ti šine v glavo in omedli
poleglo se je ni več najdbe
samo cipe ližejo umazano kri
sicer pa imamo ciprese upognjene
do amena in čez – zakrij si oči
danes ni kaj videt obližni si ustnice
obstal je kot zamašek na izviru vulkana

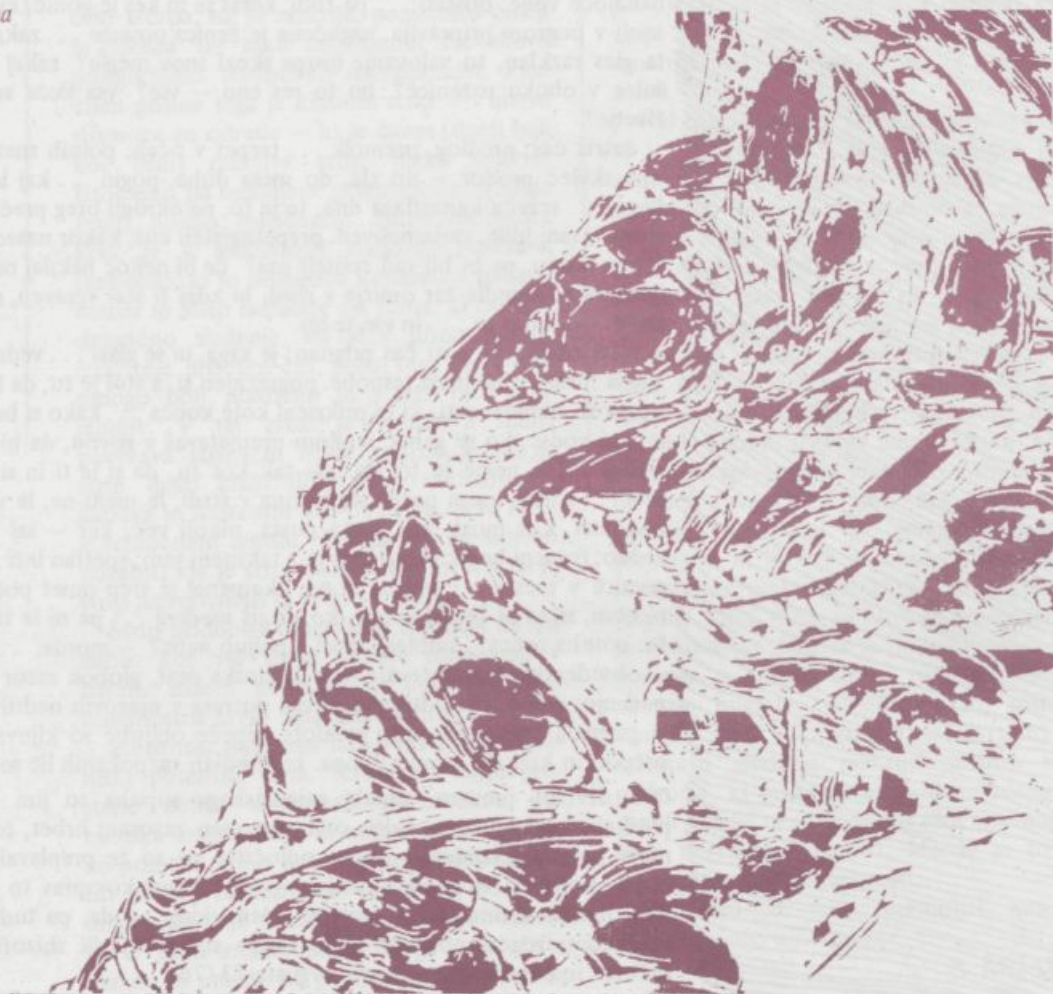
xxxx

ko se zjutraj zbudi ženska
ji zasvetijo zenice v mavrični megli
spanje ubitega sna se končuje z mirom
razmišljanje na planini dišeči zrak vzhoda
na jezeru se zrcali mirnost
vznemirjajoče drsenje po bokih golo telo
toplota teme objema plimo realnosti
enkrat se mora zgoditi enkrat je eros na mesecu
severno obarvano in modro vzvalovljeno
enkrat se prebudi v jutru ženska zapihal je jug
stecite metulji za njo jutri je ne bo več
oblekla se bo v oblak zmamilo jo bo
megleno jezero in odšla bo tja kjer se ljubijo potonike

Gramozne jame
ponesrečenih otrok,
praskanje pouličnih kamnov,
topot preperelih kril,
zmeraj znova isti koraki
v nedogled proti zveličanju
in vendar pojoče odmeva
stopinja ostajanja
v gnilih deskah stopnišča,
storjeni grehi
izkravljenih nohtov
stotera priznanja bolečin.
Molčijo sinice
in pravkar skotena bitja
uničena in vendar zveličana,
napihnjena trupla ostajajo.

NEMOČ

Leppljiva otožnost popoldneva
lepiš se mi na telo
in lasje so mastni
in čevlji žulijo
in skorajda jočem
in vendar gledam.
V oči smehljam
se sprosti
in teče, teče,
ker jaz ne morem,
ker sem tako revna
in ker imam potem
veliko črno packo
na palcu.

Novele

S. ZAJC

LIMONE

Gospodična je vedno grizljala limone, kadar je vedela, da so njegovi koraki k njej ravnani. Limone je grizljala, ker je bila zima in prehlad vsak hipec pred durmi. Predno je prišel, je vedno sesljala limone, ker nikoli ne veš. Vstopil je z namenom, da položi svojo kodrasto glavo na njene bele grudi in objame ji vitki stas stasiti. Ker je preventivno grizljala sočne limone z juga, je bil njen mili obrazek vedno malo kisle oblike, zato je takojci odšel, kajti bal se je, da je njegovo goreče srce izbralo nepravi trenutek snidenja. Gospodična je vedno grizljala ustnice in topo zrla za ljubimi ji koraki.

LEVI

V Perzepolisu še dandanes lahko vidimo leve z dvema glavama. Včasih so bili na strehi in rjovel v mrakobne noči Perzije, da so ubogim ljudem klecala jaka kolena. Ker so bili na strehi, in trava z gazelami takole daleč pod njimi, so postajali vedno bolj lačni in nestrpni. Nekoč, kadar je bil mrak še posebno mračen, so pohrustali vse skoraj dvajset metrov-visoke stebre iz kamnite snovi. Ko so dokončali, so začutili, da so pretežki za sprehod, zato so se posedli sem ter tja in sito preزهovali. Proti jutru so skamenili. Na to se je spomnil Timon Atenski, ki je prijateljem skuhal lepo večerjo.

NUNE

Prekopavajoč nunski vrt, so delavci našli nasad sto in stoterih okostij, ki so bila verjetno last komaj rojenih mladcev in mladenk. Presenečeno strme so si prepo-vedovali vice iz nun in menihov. Kadar so prišli domov, so jim žene dokuhano kosilo postavile na mizo, otroci pa so pisali domače naloge. Kdove kateri pes je požrl kosti, ki so tako dolgo bledele v prsti.

ZAJC

Z zakrivljenim, ostro brušenim pipcem ^{PREREŽEŠ} prerežeš zajcu puhec na levi strani vratu, ker veš, da je tam žila. Mehke tačke prižebliš na vertikalno položeno desko in pustiš, da srčna kri odškropi. Okrog zgornjega kraja stopal zarežeš en levi in en desni krožec in dva vzdolžna reza vsaki taci napraviš. To je zato, da hip nato z vso močjo potegneš truplu plašč s pet čez glavo. Včasih tudi še brca in mrgoli kaj živega v nogici, a se ne meniš: mirmo prerežeš trebušček od spolovil do prsi, da kar je spodaj, ohlapno zdrkne na dan. Potem si daš opraviti z obelodanjenim materialom in ločiš seme od plev. Na koncu v večih sunkih odrežeš tudi glavo in vse, česar ne boš dal v lonec, vržeš vohajočim psom pred gobce. Močno dišeče meso moreš pripraviti na enega od sto znanih načinov. Tako je samomor dovršen strokovno in gotovo.